

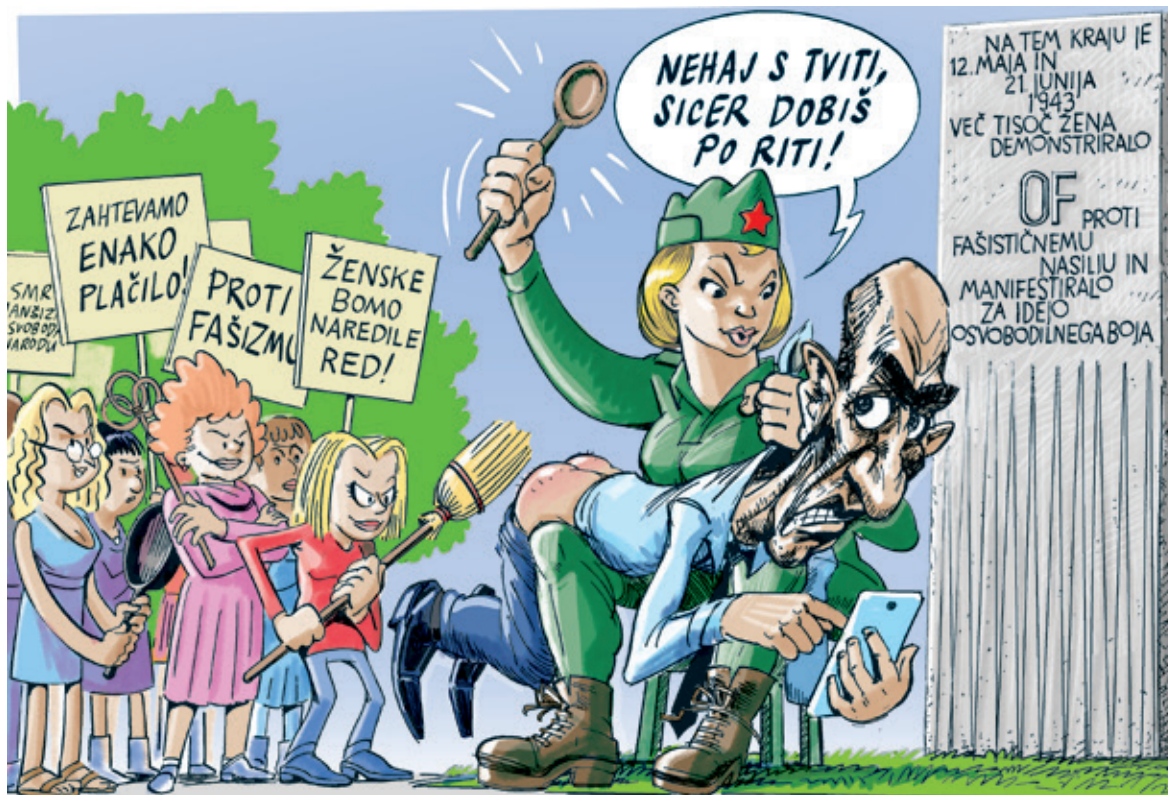
AKTUALNO

Ženske demonstracije

Predstavnice ljubljanske podružnice Društva Dobrič so se 29. maja s polaganjem cvetja k spomeniku ženskim demonstracijam iz leta 1943 pred vladno palačo na vogalu Erjavčeve in Prešernove ceste v Ljubljani poklonile spominu na edinstvene demonstracije v Evropi. Ženskam iz društva so se pridružili številni predstavniki drugih organizacij in tudi kolesarji, ki ob petkih protestirajo proti dejanjem sedanje vlade.

STRAN 2

Ilustracija: Ciril Horjak

UVODNIK

V Slovenijo (ne) prihajajo »Za dom spremni«

Marijan Križman

predsednik ZZB NOB Slovenije

Potem ko so hrvaškemu pevcu Marku Perkoviću Thompsonu dvakrat prepovedali izvedbo koncerta, je notranje ministrstvo odpravilo odločbo upravne enote o prepovedi. Prepoved Thompsonovih koncertov je mariborska upravna enota utemeljila z njegovim povečevanjem ustaške ideologije in sovražnosti do drugih narodov ter promoviranjem nestrpnosti.

Na drugi strani organizator koncerta Marjan Trol trdi, da je pevec le domoljub. Thompsonove koncerte so poleg Maribora odpovedali tudi v Avstriji, Nemčiji, Švici in celo v Pulju. Še več, hrvaško visoko sodišče je razsodilo, da vzklikanje »Za dom spremni« ni prekršek, in prav te standarde hrvaške države Thompson vztrajno preko svojega odvetnika širi po Evropi, ki je utemeljena na protifašizmu. Očitno je, da zdajšnja vlada in minister za notranje zadeve Hojs nimata težav s tem, da zloglasni Thompson ne bi smel nastopiti v Mariboru. Zeleno luč mu je prižgala neka nižja uradnica.

Pričakovati je bilo, da bo pokopališče v Mariboru, kjer so pokopani hrvaški ustaši, postalo romarsko središče častilcev marionetne Neodvisne države Hrvaške (NDH). In da ne bo pomote, pokopali smo jih z državnimi častmi. Od tod do javnih nastopov častilcev domobrancev v Sloveniji je le še korak, ki ga bo vladajoča stranka z Janezom Janšo na čelu z veseljem naredila. Skrb vzbujajoče je, da tisti, ki podpirajo zdajšnjo vlado, tiho in ponižno dopuščajo, da se v Slovenijo uvaža ustaštvo in s tem nacifašizem. To je tisto ustaštvo, ki je v drugi svetovni vojni na Hrvaškem ustanovila številna taborišča. Eno najhujših je bilo v Jasenovcu, kjer so taboriščnike, tudi Slovence, ubijali s sekirami, noži, jim pulili nohte, zabijali v oči igle, da so oslepeli, rezali z njih meso in zatem rane solili. Zaporniki v Jasenovcu niso bili človeška bitja, ampak objekti za izživiljanje.

Sramotno brez primere je le pomisliti na to, da bi Thompsonu dovolili koncert, saj v besedilih svojih pesmi žali žrtve ustaškega nasilja in širi ideologijo propadle NDH in njenega nasilja v taboriščih smrti, kjer so ustaši prekašali celo nacistične. Za nameček pa še pozdravlja z »Za dom spremni«.

Upam, da vendarle nismo dosegli moralnega dna in da bo prevladala zdrava pamet. Vladajočim pa: zgledujte se po drugih državah, ki se sodelavcem okupatorja sramujejo in jih postavljajo na dno človekovih vrednot.

75. OBLETNICA OSVOBODITVE IN ZMAGE V DRUGI SVETOVNI VOJNI

Pohod mimo ključnih mejnikov iz NOB

Od upora do svobode

Pohod Od upora do svobode je posvečen 75. obletnici osvoboditve in zmage v drugi svetovni vojni. Takrat so Slovenke in Slovenci enotno skupaj s prebivalstvom kot partizanska zavezniška vojska premagali največje zlo v zgodovini človeštva: nacizem in fašizem.

V narodnoosvobodilni boj so Slovenke in Slovence vodile najbolj plemenite vrednote: svoboda, tovarištvo, enakost, solidarnost, upornost, pravičnost, želja po združitvi vseh Slovencev v demokratično urejeni državi. Med letoma 1941 in 1945 je tako Osvobodilna fronta gradila novo državo, partizanska vojska pa bojevala nezprosni boj proti okupatorjem.

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije bo s pohodom **Od upora do svobode** v letu zgodovinske 75. obletnice osvoboditve in zmage počastila slovenski narodnoosvobodilni boj med drugo svetovno vojno in se spomnila na ključno simboliko zgodovinskih dogodkov, ki predstavljajo zgodovinski pomen narodnoosvobodilnega boja za slovenski narod. Pohod bo kot ključne mejnike narodnoosvobodilnega boja prikazal: ★ trpljenje in žrtve nacističnega in fašističnega nasilja, streljanja talcev in izгона ljudi v taborišča; ★ junaški partizanski odpor od ustanovitve prvih čet do zmagovitega boja divizij v zadnjih bojih druge svetovne vojne. Pohod se bo začel v Tacnu, kjer so odjeknili

1. dan 2. dan 3. dan 4. dan

prvi partizanski strelji, končal pa na Koroškem, kjer so potekali sklepni boji druge svetovne vojne; ★ partizansko sodelovanje z zavezniki;

★ humanost partizanskega boja se je kazala tudi z vzpostavitvijo mreže partizanskih bolnic in sanitet. Obiskali bomo partizansko bolnico Triglav in se spomnili 75.

obletnice prihoda ranjencev iz bolnic na Pohorju v Smartno pri Slovenj Gradcu;

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

★ poklonili se bomo 75. obletnici legendarnega preboja partizanov na Menini planini, po katerem je naša organizacija v letu 2019 posnela partizanski film Preboj;

★ veliko simboliko upora in zmage predstavljata tudi obiska Topolšice, kjer je potekal podpis kapitulacije nemške vojske za območje Balkana, in znamenite Graške gore, znane kot gora jurišev, kjer je spominski park XIV. divizije;

★ ne bomo pozabili na vlogo žensk med narodnoosvobodilnim bojem, simbolično se jim bomo poklonili pri spomeniku narodne herojinje Milke Kerin v Ljubnem pri Savinji;

★ partizanski upor je vključeval vse sfere življenja, tudi partizansko šolstvo, znanost in kulturo. V tem duhu se bomo spomnili enega največjih partizanskih pesnikov, Karla Destovnika - Kajuha, na Koroškem pa bomo obiskali Kotlje, rojstni kraj slovenskega pisatelja in aktivista OF Lovra Kuharja - Prežihovega Voranca.

OD UPORA DO SVOBODE!

Osrednje sporočilo pohoda **Od upora do svobode** je predstaviti ključne elemente zgodovinskega pomena narodnoosvobodilnega boja za doseg slovenske državnosti, ki temelji na zmagi zavezniških partizanskih sil nad okupatorskim fašizmom, nacizmom in domačimi sodelavci ter pomenom ohranjanja standarda svobode. Brez upora ne bi bilo svobode!

Pohod bosta vodila generalni sekretar Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije **Aljaž Verhovnik** in predsednik Komisije za zgodovino ter član predsedstva Zveze **dr. Martin Premk**.

Pohod se bo začel prav na obletnico upora oborožene vstaje slovenskega naroda v Šmartnem pri Tacnu 22. julija 2020, dolg pa bo skoraj 130 kilometrov. Cilj pohodnikov bo 25. julija 2020 na Poljani pri Prevaljah, kjer stoji spomenik »Svobodi in miru«, simbol zadnjih bojev in konca druge svetovne vojne, ki predstavlja 75. obletnico zmage in

osvoboditve. Tam bo potekala tudi krajša sklepna slovesnost.

Vsa združenja borcev, naše članstvo in privržence vabimo, da nas v skladu s predvideno časovnico pričakate in pozdravite pri zgodovinskih točkah NOB, ki so označene na zemljevidu poti. Dobrodošli tudi prapori. Pri vsaki točki, označeni na trasi poti, se bomo pohodniki za trenutek ustavili in se poklonili spominu na tisti dogodek. Prosimo, upoštevajte tudi, da zaradi morebitnih zapletov na poti pohodniki morda ponekod ne bodo mogli biti do minute natančni. Lahko se nam pridružite tudi s pohodom po delu poti v bližini vašega kraja. Gre za vseslovenski poklon 75. obletnici osvoboditve in zmage, zato vas vabimo k sodelovanju!

Smrt fašizmu – svoboda narodu!

Trasa in časovnica pohoda

Skupna dolžina pohoda: **127,5 km**
Skupna višinska razlika: **3000 metrov**
Skupni predvideni čas hoje: **33 ur**

Prvi dan

sreda 22. julija 2020: Šmartno pri Tacnu – Menina planina: (Skupaj 41 km, 11 ur hoje, 1800 metrov višinske razlike)

7.00: Spomenik vstaje - Šmartno pri Tacnu.
8.00: Zgornje Gameljne – Srednje Gameljne (planinska pot), spomenik požigu vasi Rašica (planinska pot).

8.20: Spomenik Rašiški četi, vrh Staneta Kosca (641m).

Zgodovinski opis:

Spomenik vstaje proti okupatorju Tacen: spomenik stoji na kraju, kjer je bil 22. julija 1941 sprožen prvi strel na okupatorskega sodelavca. Ta dan in dogodek sta bila razglašena kot praznik dneva vstaje slovenskega naroda, kot začetek organiziranega upora proti okupatorju in narodno osvobodilnega boja.

10.00: Vrh Staneta Kosca - Debeli vrh – Magarovnik – Marin hrib – Gobavica - Grobišče Talcev v Zaloki, Mengeš.

12.45: Preserje – Radomlje Rova – Kolovec – Partizanska bolnica Triglav, Dupeljne (600 m).

Zgodovinski opis:

Spomenik požigu vasi Rašica in

izgonu prebivalcev: Nemci so 20. septembra 1941 kot povračilo za partizanski napad do tal požgali vas Rašica, prebivalce pa izselili. Rašica je bila prva od mnogih vasi, ki so jih med NOB požgali okupatorji, ki so imeli namen uničiti Slovence.

Vrh Staneta Kosca, planinski dom Rašiške čete: Rašiška četa je bila ustanovljena že 31. julija 1941 in je bila ena najbolj bojevitih čet v polju leta 1941. Konec septembra 1941 so Nemci ujeli prvega komandirja čete narodnega heroja Staneta Kosca in ga 3. oktobra 1941 ubili v begunjskih zaporih. **Grobišče talcev na Zaloki:** grobišče tridesetih talcev, ki so jih Nemci 8. januarja 1944 pripeljali iz begunjskih zaporov in postrelili. Na tem mestu so bili postreljeni za povračilo, saj so partizani pred tem ustrelili skupino izdajalcev in okupatorjevih sodelavcev.

16.30: Partizanska bolnica Triglav – Dupeljne – Obrše – Zlato polje – Šmartno – Laze - Golice Spomenik - Petru Držaju in zaveznikom, Češnjice pri Tuhinju.

Zgodovinski opis:

Partizanska bolnica Triglav: bolnica je bila zgrajena februarja 1944, nato pa bila kmalu izdana. Nemci so bolnico napadli 6. maja 1944, ranjence pobili, bolnico pa požgali.

Spomenik dr. Petru Držaju in stotniku Charlesu Fisherju, Češnjice: Nemci so 25. decembra 1944 napadli Šlandrovo in Zidanškovo brigado. Med napadom so požgali pol vasi Češnjice, ubili štiri domačine, to pa sta skupaj s sedemnajstimi soborci umrla tudi partizanski zdravnik dr. Peter Držaj in ameriški stotnik Charles Fischer, vodja vojne misije ZDA pri IV. Operativni coni NOV in PO Slovenije.

19.30-20.00: Golice – Dom na Menini planini (1472m).

Zgodovinski opis:

Spomenik padlim borcem na Menini planini: spomenik vsem padlim na Menini planini, predvsem pa padlim v bojih med 13. in 15. marcem 1945, ko so se borci Šlandrove in Zidanškove brigade ter 4. Bataljona VDV prebili iz obroča 14. SS divizije »Galizien«.

Drugi dan

četrtak, 23. julija 2020: Menina planina – Topolšica (39,5 km, 10 ur, 1200 m)

7.00: Menina planina.

8.45: Spomenik padlim NOB, Gornji grad.

11.15: Radmirje- Grobnica in spomenik, Ljubno ob Savinji.

Zgodovinski opis:

Osrednji spomenik padlim borcem NOB in žrtev okupatorjevega nasilja 1941 - 1945 v Gornjem Gradu: spomenik 97 žrtvam NOB 1941-1945 iz Gornjega grada in okolice in spominska plošča bojem 30. julija -1. avgusta 1944, ko je Zidanškova brigada napadla in osvobodila Gornji grad.

Osrednji spomenik 141 padlim borcem na Ljubnem: spomenik 141 žrtvam NOB 1941-1945 iz Ljubnega in okolice ter grobnica 35 borcev padlih 1941-1945 in narodne herojinje Milke Kerin, padle 31. julija 1944 v bojih za osvoboditev Ljubnega.

17.00: Ljubno ob Savinji – Dom na Smrekovcu – Spomenik Kajuhu, Bele vode.

19.00: spominska soba, Topolšica.

Zgodovinski opis:

Doprni kip Karla Destovnika Kajuha, Bele Vode: spomenik enemu največjih partizanskih pesnikov in narodnemu heroju Karlu Destovniku Kajuhu, ki je padel 22. februarja 1944 na bližnji domačiji Žlebnik.

Spominska soba nemške kapitulacije Topolšica: soba v spomin na 9. maj 1945, ko je nemški general Aleksander Lohr podpisal predajo armadne skupine »E«, ki se je umikala iz jugovzhodne Evrope. Predajo so sprejeli poveljujoči 4. operativne cone NOV in PO Slovenije Peter Stante – Skala, Matevž Hace, Petar S. Brajović, Stane Dobovičnik – Krt in Ivan Dolničar – Janušik.

Tretji dan

petek, 24. julija 2020: Topolšica – Kotlje (37,5 km, 9 ur, 860 m)

7.00: Topolšica.

11.00: Gaberke – Spomenik 14. diviziji Graška gora.

Zgodovinski opis:

Spomenik XIV. diviziji in enotam IV. operativne cone na Graški gori, Spominski park XIV. Divizije: Spomenik XIV. diviziji in enotam IV. operativne cone na Graški gori, kjer so bile 21. februarja 1944 izbojevane bitke z nemškimi enotami. Graška gora je kot kraj, kjer so se odvijale hude borbe z nemškimi enotami, imenovana tudi »Gora jurišev«.

14.00: Spomenik 14. diviziji, Graška gora – Šmiklavž (kota 565) - Mislinjska dobrava - Spomenik talcem v Šmartnem pri Slovenj Gradcu.

Zgodovinski opis:

Spomenik NOB v Šmartnem pri Slovenj Gradcu in spomin na prihod ranjencev Paučkovih bolnic iz Pohorja v dolino: Šmartno je od vsega začetka sodelovalo s pripadniki narodnoosvobodilnega boja. Šmarčani so spremljali tegobe zbirnega taborišča, ki je bilo v župnišču in doživljali trpljenje taboriščnikov. Ko je okupator streljal prve talce na Legenskem polju, se je upor še okrepil. Veliko požrtvovalnost, junaštvo in humanizem so domačini izkazovali ranjencev, ki so zdravili v Paučkovih bolnicah na Pohorju. Največji praznik in veselje so vaščani doživeli 24. maja 1945, ko so pozdravili ranjence in sanitetno osebje v dolini.

17.30: Slovenj Gradec - Spomenik Prežihovemu Vorancu, Kotlje.

Zgodovinski opis:

Spomenik Lovro Kuhar – Prežihov Voranc, Kotlje: spomenik pisatelju, politiku in komunistu Lovru Kuharju – Prežihovemu Vorancu. Med NOB je bil član OF, dokler ga leta 1943 niso ujeli belgardisti in ga predali Italijanom, vojno je preživel v nemških koncentracijskih taboriščih.

Četrti dan

sobota, 25. julija 2020: Ravne na Koroškem – Poljana pri Prevaljah (10 km, 3 ure, 230 m)

8.00: Ravne na Koroškem.

11.00: Poljana.

Zgodovinski opis:

Spomenik svobodi in Miru Poljana pri Prevaljah: spomenik zmagi in zadnji večji bitki druge svetovne vojne v Evropi 14. maja 1945, ko so enota 14. divizije in 3. armade JA porazile in zajele glavnino nemških, ustaških in drugih sovražnih sil, ki so se bojevale še po uradni kapitulaciji Nemčije.

Zaključna slovesnost pohoda Od upora do svobode se bo pričela v soboto, 25. julija 2020, ob 11. uri na Poljani pri Prevaljah, pri spomeniku »Svobodi in miru«, kjer bo slavnostni govornik predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman.

V primeru zelo slabe vremenske napovedi bo pohod prestavljen na kasnejši termin. Vljudno vabljeni!

AKTUALNO – Edine ženske demonstracije v okupirani Evropi

Proti slehernemu teptanju demokracije

Predstavnice ljubljanske podružnice Društva Dobrič so se 29. maja s polaganjem cvetja k spomeniku ženskim demonstracijam iz leta 1943 pred vladno palačo na vogalu Erjavčeve in Prešernove ceste v Ljubljani poklonile spominu na edinstvene demonstracije v Evropi. Ženskam iz društva so se pridružili številni predstavniki drugih organizacij in tudi kolesarji, ki ob petkih protestirajo proti dejanjem sedanje vlade.

Pogumne Ljubljankanke so leta 1943 proti italijanskim okupatorjem od 21. aprila do 12. maja in 21. junija organizirale demonstracije, ki so bile vsakokrat bolj množične. Tako so želele ustaviti mučenje zapornikov in streljanje

talcev, iz zaporov rešiti matere in bolnike, rešiti bolne iz internacije ter doseči dovoljenje za pošiljanje paketov v internacijo. To so bile edine ženske demonstracije v okupirani Evropi!

Vendar se današnje ženske niso le poklonile izjemnemu uporju žensk med drugo svetovno vojno. Tokrat so si vzele spet pravico do upora, pravico, da se uprejo slehernemu teptanju demokracije.

Uporniške zahteve žensk so:

– žensko delo v krizi ni prostovoljno, zato mora biti pošteno plačano;
– ženske morajo biti enakovredno udeležene v parlamentu in na drugih mestih odločanja;

– zahtevamo dvig ženskih plač za osem odstotkov, ker plače zaposlenih žensk na enakem/istem delovnem mestu zastajajo za osem odstotkov plače moškega;
– STOP nasilju nad ženskami, saj praksa kaže, da jo lahko (verbalno) izvajajo najvišji slovenski funkcionarji in organizacije;
– vlada nima strategije razvoja Slovenije! Zatajila je socialno državo, v katero sodi skrb za starejše in vse pomoči potrebne, skrb za zdravo okolje ...! Ženske zahtevamo, da se vsa ta področja takoj vključijo v razvojno strategijo in se zagotovijo ustrezna sredstva.

Živa Vidmar

Polaganje cvetja k spomeniku (Foto: Stanka Ritonja)

AKTUALNO – Koronavirus in dva aprilska državna praznika

Osvobodilna fronta (OF) ali smrt osvobodilni fronti (SOF)?

Dr. Maca Jogan

V drugi polovici aprila sta se letos časovno zelo približala dva državna praznika: velika noč in dan upora proti okupatorju (19. in 27. april). Oba sta padla v čas omejitve gibanja in zbiranja na javnih mestih, vendar je bil učinek teh ukrepov na doživljanje prazničnosti v javnem govoru različen, bolj rečeno izrazito nesorazmeren.

Kot je v samostojni državi že ustaljena navada, so javna občila dovolj zgodaj seznanjala javnost o tem, da velikonočnih obredov ne bo mogoče opravljati v cerkvah, in prizadete tolažila z obljubo, da se jih bodo vseeno lahko udeležili na daljavo. Obljube so bile okrepljene s prepričljivimi prikazi, kako se tega lotevajo v posameznih župnijah doma in po svetu, vključno z vatikanskimi prilagoditvami. Za ustrezno duhovno vsebino pa je bilo tudi poskrbljeno kljub prevladi vesti o pandemiji. Tako je cerkveni katoliški praznik s svojo tradicionalno naravo ob podpori javnih občil dostojno premagal koronske ovire in nihče ni pozabil nanj.

Dnevi so tekli naprej, približeval se je dan upora proti okupatorju, občila v RS pa so se obnašala, kot da je edino medijsko zanimivo dogajanje (vladni) boj s koronavirusom. Morda je kdo pričakoval, da bo lahko podobno kot maše spremljal tudi kakšno proslavo ali le recital ob tem necerkvenem prazniku, vsaj na kakšnem stranskem programu RTV Slovenija. Pa se pristojna občila (tudi tiskana) niso zmotila in so delovala (z minimalnimi odstopanji) predvsem z utrjevanjem molka o smislu in pomenu praznovanja tega dne, ki je sedanje ime dobil kmalu po rojstvu samostojne države. Da pa tega (za nekatere »ideološko spornega«) praznika le ne bi čisto izbrisali iz zgodovinskega spomina, se je tu in tam katera od uravnoteženjsko okuženih novinar-skih oseb tik pred zdajci pojavila z oddajo, ki naj bi spadala k prazniku. In čemu smo bili priče?

2020: bežni mimohod dneva upora proti okupatorju

Pozorno opazovanje javnega zaznamovanja v ostanite-doma razmerah dopušča spoznanje, da je

letos – v primerjavi s prejšnjimi leti – postalo še bolj vidno pomensko utapljanje posebnosti tega praznika v posplošenem govoru o uporu in usmerjanju pozornosti na druge upore na Slovenskem v 20. stoletju. Nič ni škodilo in lepo je bilo slišati nekaj o Maistru, TIGR-u, uporu v drugi svetovni vojni, predvsem pa o pripravah in izvedbi osamosvojitvene vojne 1991. Ne more biti dvoma, da so vsa uporna dejanja prednikov, ki so omogočila sedanjo državno tvorbo, vredna spoštljivega spomina. To pa še ne pomeni, da so vsa enako narodotvorna oziroma da so bile sprožilne družbene (in institucionalne državne) okoliščine enake; upornost se je napajala v različnih strukturno določenih razmerah in jih ni mogoče kar izenačevati (čeprav gre za enakost ali podobnost ciljev). Povrh vsega imajo posamezne pretekle uporniške prakse že svoje državne praznike, ki so dela prosti dnevi (npr. dan državnosti, dan reformacije, dan samostojnosti in enotnosti) ali pa ne (priključitev Primorske k matični domovini, dan Rudolfa Maistra, dan suverenosti). S tega vidika sta torej iztiskanje posebne vsebine dneva upora proti okupatorju in njeno prekrivanje ali nadomeščanje odveč.

Ker pa se to dogaja, ker se v sedanjosti na javni sceni očitno spreminja pomenska vrednost besed upor in okupator, je umestno vprašanje, zakaj, kdo so nosilci, čemu služi ta izvotlitvena praksa ali pa je morda vse skupaj le naključje. Kdor vsaj malo ve, kako »se dela zgodovina«, lahko mirno ovrže pomisel o naključju, odgovora pa tudi ne moremo iskati le na podlagi dogajanja tu in zdaj. Da bi se mogli približati odgovoru na postavljeno vprašanje, je nujna razširitev pozornosti na preverljiv zgodovinski čas in prostor, treba je nekoliko osvetliti pomensko zasidranost pojmov upor in okupator v celovitem preteklem (zgodovinskem) dogajanju ter vsaj malo pregledati razvejan koreninski sistem, s katerim se napaja sodobno (aktualno) raznovrstno družbeno in politično delovanje.

Kateri upor je pravi?

V prevladujočem kolektivnem zgodovinskem spominu, ki se ne začneja z letom 1991, se za zdaj še ve, kaj pomeni beseda okupator, saj

se je njen pomen polna štiri leta krvavo zapisoval v slovensko zgodovino: od zasedbe in začetka druge svetovne vojne na naših tleh do zmage maja leta 1945. Tega zgodovinskega posebnega pomena ne moremo kar preprosto zanikati, saj bi se s tem izbrisalo vsestransko okupatorsko nasilje, ki je sprožilo upornost in narodnoosvobodilni boj, katerega idejno in organizacijsko jedro je bila Osvobodilna fronta slovenskega naroda, ustanovljena 27. aprila 1941. Čeprav ima Osvobodilna fronta v vsem času fašistične in nacistične okupacije neovrgljivo vlogo v spodbujanju množičnega dejavnega vključevanja prebivalstva v upor in so se glede na njen program že v času partizanskega oboroženega upora vzpostavili temelji slovenske državnosti in tudi ozemeljska celovitost s priklučitvijo Primorske, že več desetletij potekajo prizadevanja, da bi se odpravil utrjeni pomen »okupatorja«.

Takšna prevratna usmeritev se je izrazito pokazala že v času priprav na samostojno državo in kmalu po dejanski samostojnosti v razpravljanju in odločanju o državnih praznikih (novembra leta 1991 v takratnem Družbenopolitičnem zboru Skupščine Republike Slovenije): najprej in najbolj odločno v zahtevi po popolnem brisanju praznika Osvobodilne fronte. Nasprotniki tega praznika so med drugim poudarjali, »da 27. april ni primeren praznik kot dan upora proti okupatorju, ker se na ta dan ni zgodil noben dogodek, ki bi imel značilnosti upora proti okupatorju ...«, da ta praznik »nekako ni v smislu sprave« in da »stvari niso popolnoma jasne«. Za ohranitev praznika je glasovalo 24 delegatov (poslancev), štirinajst jih je bilo proti, šest pa je bilo vzdržnih. Praznični dan v spomin na ustanovitev Osvobodilne fronte je tako ostal, čeprav mu je bila s posplošitvijo naziva odvzeta izvirna istovetnost, s tem pa zamegljeni nosilci in cilji upora. Kompromisna rešitev naziva praznika je omogočala prikrito uresničevanje prvotnih namer: pomensko prežet z upornostjo zoper fašističnega/nacističnega okupatorja in z nacionalnim ponosom nabiti pojem Osvobodilne fronte je zamenjal splošni »okupator«.

(nadaljevanje v julijski številki Svobodne besede)

Dr. Martin Premk

KOLUMNA

Razdvojeni, razklani, razmesarjeni

Kot je bilo pričakovati, je trenutna »neideološka« vlada začela izključevanje vsega in vseh, ki ne sledijo blodnjam trenutnih oblastnikov. Partizanski boj in upornišvo sta jim tako ali tako že dolgo časa velik trn v peti, zato ni bilo treba dolgo čakati na nova potvarjanja zgodovine.

Začelo se je v Kočevskem rogu, ko sta oba predsednika pela hvalnice kvizlingom, ki so se borili pod neposrednim poveljstvom zločinske organizacije SS. Njihovo novo lažno ime je zdaj samozvana »Slovenska narodna vojska«. Tako so se razni domobranci začeli imenovati šele, ko so v koroških taboriščih čakali novo vojno in ustanavljali nekakšno novo vojsko. Potem ko so se skupaj z nacisti umaknili iz Slovenije, naj bi jo znova napadli kot nova vojska skupaj z britanskimi kolonialisti, če bi se začela nova vojna s Sovjetsko zvezo. Tako so računali domobranci voditelji, a britanski poveljniki niso prav nič računali z domobranci. Zanje so bili domobranci zgolj navadni nacistični zločinci in ničvredni izdajalci. Med čakanjem na novo vojno se je zgodilo preimenovanje v samozvano »Slovensko narodno vojsko«, ki je takrat ni priznaval prav nihče na svetu. Lahko bi se razglasili tudi za »Albansko narodno vojsko«, pa to takrat nikomur ne bi bilo mar. Tudi danes to preimenovanje oziroma ta bedni zgodovinski razvrednoteni dogodek ne bi bil nikomur mar, če desna politika ne bi privlekla tega imena iz zgodovinske greznice ter ga uporabila za spreobračanje zgodovine. Večkrat dokazana laž je tudi ponovno povedana domnevna zgodba očeta predsednika vlade, ta naj bi kot domobranec »splezal iz brezna« in se tako rešil pred smrtjo. Večkrat je že bilo javno objavljeno, da je bil oče predsednika vlade nepomemben domobranček in mali konjekradec.

Večkrat je že bilo javno objavljeno, da je bil oče predsednika vlade nepomemben domobranček in mali konjekradec.

no dogajanje na območju ljubljanske nadškofije pa preslikavati na celotno slovensko ozemlje. Že sama zasnova oddaje je bil zamišljena za poglobljanje »razklanosti« in nove delitve ljudi. Vsaj vsebina dokumentarne oddaje, v kateri je govorilo več znastvenikov, je bila na neki približno strokovni ravni, za razliko od okrogle mize, ki je sledila. Okrogla miza je bila še najbolj podobna prerekanju na kakšni bližnjevzhodni tržnici, pomešanemu z lajanjem v luno. Ena stran je vsa njej nevšečna dejstva dosledno razglasila za »komunistične falsifikate« ali pa vsaj »napačno interpretirana dejstva«. Piko na i je temu »pogovoru« dodala še voditeljica, ki je tračarske in propagandne člančiče iz obstranskih predvojnih časopisov predstavljala kot zgodovinska dejstva. Če potegnemo črto, lahko celoten večer opišemo kot ekonomsko propagandni program za blagovno znamko »razklani in razdvojeni«, pa naj gre za propagandno strategijo trenutne oblasti za sprevračanje

zgodovine ali pa zgolj za pospešitev prodaje »knjižne uspešnice« enega od udeležencev pogovora. Ta je v pogovoru svojo knjigo razglasil že kar za uradno zgodovino druge svetovne vojne, ki bi morala biti sveta vsem ljudem,

kot je bila nekoč »sveta« Zgodovina VKP(b) oziroma uradna zgodovina boljševikov – sovjetske komunistične partije. Nova oblast nam v prav najhujši boljševistični obliki vedno bolj vsiljuje propagando, da bi lahko upornišvo in partizanstvo razglasila za zločinsko. Družbeni aktivist Noam Chomsky pravi, da je »propaganda v demokraciji to, kar je gorjača v totalitarizmu«. Propagando trenutne oblasti je res že čutiti kot gorjačo. Trenutni oblastniki se v svojem slepem sovraštvu do vsega drugačnega niti malo ne zavedajo, da koristi ene stranke ali ene »politične opcije« niso vedno tudi koristi države ali naroda. Še manj se tega zavedajo trenutni »koalicijski partnerji«, ki so se tako ali tako bedno prodali za lastne koristi. Če se bo pljuvanje po lastni zgodovini in lastnemu narodu še nadaljevalo, bomo res nadaljevali pot v vedno večjo razdvojenost, razklanost, sovražnost in nestrpnost, dokler država ne bo do konca razmesarjena. Potem se lahko uvede novodobna diktatura, saj je tudi nacistični propagandni minister Joseph Goebbels priznal, »da so rajh zgradili na propagandi«. Ali pa jo lahko razkosajo tujci, saj ne bi bilo prvič, da bi naši lastni oblastniki našo deželo prodali tujcem. V obeh primerih je nezaželeno spominjanje in zavedanje upora in partizanskega boja, zato takšni vztrajni napadi in izključevanja. Ne glede na vse pritiske katere koli oblasti pa so se ljudje vedno enotno uprli in se bodo vedno, ko je to potrebno, saj nam je upor v krvi.

IZJAVA ZB

Spreobračanja in potvarjanja Italijanov

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije odločno nasprotuje poskusom tržaških oblasti, da uvedejo 12. junij kot praznik »dneva osvoboditve izpod jugoslovanske zasedbe«.

Zgodovinsko dejstvo je, da je bil Trst izpod nacistične okupacije osvobojen 1. maja 1945, osvobodili pa so ga jugoslovanski in slovenski partizani skupaj z italijanskimi odporniki. Jugoslovanska vojska Trsta nikoli ni zasedla, ampak ga je osvobodila kot mednarodno priznana zavezniška vojska protinacističnega zavezništva Združenih na-

rodov. Med jugoslovansko vojsko ter britansko in ameriško vojsko je bil nato 9. junija 1945 podpisan sporazum o razdelitvi vojaške uprave osvobojenega ozemlja, po katerem se je jugoslovanska vojska v pričakovanju mirovnih pogajanj, na katerih se bo določila pravična državna meja, začela umikati iz Trsta. Poskus uvedbe 12. junija kot »dneva osvoboditve Trsta izpod jugoslovanske zasedbe« je zato nov in ogaben poskus spreobračanja in zlorabe zgodovine v politične namene. Ker je novi italijanski praznik pogojen z vračanjem Narodnega

doma Slovencem, razumemo to kot izsiljevanje italijanske politike v odnosu do slovenske manjšine. Podlih iger italijanske politike, ki želi z lažmi spremeniti zgodovino ter agresorske fašiste in zločince spreobrniti v žrtve, ne bomo več dopuščali! Žal pa prav slovenska politika vse to molče dopušča, namesto da bi ponavljajoče se zgodovinske zlorabe, spreobračanja, potvarjanja in laži italijanske strani najodločneje demantirala in zaustavila.

Ljubljana, 28. maj 2020
Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

OBLETNICA – Dan zmage, 9. maj

Pod praporom vrednot NOB

Zveza združenj borcev NOB Slovenije je načrtovala pripravo dveh prireditev ob 75. obletnici zmage nad nacifašizmom: 9. maja v Ljubljani in 15. maja na Poljani. Izredne razmere zaradi koronavirusne epidemije so zaznamovanje tega zgodovinsko pomembnega in prelomnega dogodka v takšni obliki onemogočile. Zato pa je ZZB za vrednote NOB Slovenije na predvečer dneva zmage predvajala slovesnost na spletu ter lokalnih in regionalnih televizijah pod naslovom Obrazi upora, s podnaslovom Pod praporom vrednot NOB.

Po nagovoru predsednika Zveze združenj borcev za vrednote NOB Marijana Križmana se je dogajanje premaknilo v leto 2014. Takrat je bila delegacija Zveze združenj borcev za vrednote NOB pod vodstvom takratnega predsednika Tita Turnška in častnega predsednika Janeza Stanovnika povabljen na spominsko slovesnost ob 70. obletnici enega prelomnih trenutkov druge svetovne vojne – izkrcanja zaveznikov na obalah Normandije 6. junija 1944, kar je bil začetek konca druge svetovne vojne, simbola enotnosti v boju proti nacizmu in fašizmu, predvsem pa kot simbola reševanja civilizacije, ki je dala Evropi današnji značaj.

Povabilo v Normandijo slovenski borčevski organizaciji je bilo veliko priznanje in je slovensko partizansko vojsko postavilo ob bok zaveznikov, zmagovalcev v drugi svetovni vojni. Slovesnosti v Franciji se je udeležilo 19 predsednikov držav in vlad, med njimi tudi ameriški in ruski predsednik, britanska kraljica in nemška kanclerka. V oddaji smo spremljali življenjsko pot in delo petih članov delegacije med drugo svetovno vojno in obudili pomen izkrcanja zaveznikov v Normandiji.

V televizijskem zapisu, ki ga je oblikovala Silvana Knok s sodelavci Televizije Medvide ter povezovanjem Domna Valiča, smo spremljali življenjsko pot dr. Antona Vratuše - Vrana, ki je konec druge svetovne vojne dočakal kot pogajalec med slovenskimi in italijanskimi partizani; dr. Marka Vrhunca, ki je na dan zmage kot član Ljubljanske brigade na belem konju prijezdil v osvobojeno Ljubljano; Franca Severja - Frante, ki je zadnje dni vojne doživel na Poljani, kjer so od 9. do 15.

Dan pred dnevom zmage sta predsednik Marijan Križman in generalni sekretar Aljaž Verhovnik ob prisotnosti garde Slovenske vojske položila venec tudi v Topolšici, kjer je bila podpisana kapitulacija Nemčije.

maja 1945 potekali zadnji boji na slovenskih oziroma evropskih tleh; dr. Ljuba Bavcona, ki je skoraj tri leta druge svetovne vojne preživel v italijanskih in nemških zaporih; in Sonje Vrščaj, ki je osvoboditev pričakala nekje na severu Nemčije, potem ko je prehodila marš smrti in preživela Auschwitz.

(povezava do videoposnetka govora: <https://we.tl/t-CA0h7vMwLL>)
Okupatorska vojska kapitulirala pred slovenskimi partizani

Topolšica je za nas poseben kraj. Tukaj razkol, ki ga nekateri želijo vnesti med ljudi, ni tako viden. Tukaj se ne postavlja vprašanja, kdo je zmagal – mi vemo! Prav tu se je namreč s posredovanjem slovenske partizanske vojske končala druga svetovna vojna v Jugoslaviji in jugovzhodni Evropi. Zato smo ponosni, da je Topolšica kraj, v katerem se je rodilo novo obdobje – obdobje miru!

9. maja 1945 je nemški general-polkovnik Alexander Lohr podpisal kapitulacijo skupine armad E. Kapitulacijo vojaške grupacije, ki je bila po številu vojakov in količini orožja med najmočnejšimi in je povzročila veliko gorja. Zaradi nacistične in fašistične ideologije so padle številne žrtve

Najpomembnejše – podpis kapitulacije skupine armad E je pomenil konec druge svetovne vojne v vsej jugovzhodni Evropi! Kot drugo – okupatorska nemška vojska je kapitulirala pred slovenskimi narodnoosvobodilnimi silami! Ivan Dolničar, pozneje general in dolgoletni

predsednik slovenske zveze borcev, je bil prvi partizanski poveljnik, ki se je srečal z nemškim generalom Lohrom in ga tudi odpeljal na pogovore. Ne nazadnje gre za prav tistega generala Lohra, ki je operativno začel drugo svetovno vojno z bombardiranjem Beograda, kar je vključevalo tudi napad na bolnišnico. Kot vojni zločinec je dobil pravično kazn.

Teh dogodkov se moramo spominjati s hvaležnostjo do partizanskih bork in borcev, ker ste se v oboroženem boju uprli okupatorju, ki je imel trden namen. Se še spomnite besed »Naredite mi to deželo spet nemško«? In s hvaležnostjo do civilnega prebivalstva, ki je v tem boju pomagalo.

Ponosni smo, da se je naš narod v velikih preizkušnjah prejšnjega stoletja postavil na pravo stran; da je bil na strani, ki se je borila za demokratične vrednote. 9. maj je dan zmage. Ta dan praznuje Evropa, katere del smo. To je bil dan, ko je mir premagal sovraštvo.

Tudi zato je danes upravičeno popolnoma nesprejemljivo, da bi kot narod le tiho gledali in sprejemali, kako se spreminja podoba naše mlade države. Smo se za to v preteklosti borili? To vprašanje je vse pogostejše slišati iz ust generacij iz druge svetovne in osamosvojitvene vojne. Moj poklon gre Topolšici, ki bo vedno zapisana v zgodovino kot kraj miru in zmage, kot kraj pravične prevlade – partizanskega, svobodoljubnega in demokratičnega gibanja nad zločinskim zavojevanjem sveta.

Andreja Katič,
članica IO ZB NOB Velenje

AKTUALNO – Giorgia Meloni

Prva dama italijanske in evropske desnice

Giorgia Meloni, predsednica desne italijanske stranke in gibanja Fratelli d'Italia – Alleanza nazionale (Bratje Italije – Nacionalna zveza), postaja vse vplivnejša italijanska političarka. Rodila se je 15. januarja 1977 v rimski delavski četrti Barbatella, v tistem delu Rima, v kateri je Komunistična partija Italije v povojnem času skoraj redno zmagovala na volitvah. Oče Meloni je nekaj let po rojstvu hčere Giorgie zapustil družino in emigriral v Ameriko.

Giorgia se je že v svojih zgodnjih letih dokazala kot spretna, predvsem pa ambiciozna organizatorica različnih dejavnosti mladih v domačem kraju in okolici. Kot srednješolka je bila dejavna članica desnega političnega gibanja Alleanza nazionale (Nacionalna zveza). Leta 2006 je diplomirala na Rimskem jezikoslovnem liceju in kmalu zatem je bila izvoljena za članico Sveta rimske pokrajinske uprave. To funkcijo si šteje kot svoj prvi »resni prodor« v italijansko politiko. Ustanovila je svoje desničarsko gibanje Azione Giovane (Akcija mladih), s katerim se je še istega leta podala na vsedrjavne volitve, nepričakovano zmagala, postala članica poslanske zbornice italijanskega parlamenta in kmalu zatem tudi podpredsednica tega najvišjega državnega zakonodajnega organa.

V tistem času je Berlusconijska vlada zaradi strankarskih nesoglasij zabredla v velike težave in začela se je težko rešljiva vladna kriza. Berlusconi je skoraj brez težav prepričal ambiciozno opozicijsko poslanko Melonijevu, da se mu je s svojo poslansko skupino pridružila. Nagrada je bila velikodušna: Melonijeva je s svojo poslansko skupino postala celo članica Berlusconijske stranke Popolo della Libertà (Ljudstvo svobode), članica okrepljene vladne večine in ministrica samo zanjo ustanovljenega ministristva za mladino! Spreten maneuver Berlusconijska in Giorgie Meloni je uspel kljub ostrim protestom opozicijskih poslancev in velikega dela italijanske demokratične javnosti, ki je spregledala veliko prevaro.

Giorgii se je medtem uresničila dolgoletna želja po lastni stranki, stranki brez balasta »preživelega fašizma«. Ustanovni kongres nove stranke je bil v Fiugi (2014), drugi pa v Trstu (2016). Zanimivo je, da Giorgii Meloni kljub njenim pogostim histeričnim, neargumentiranim in žaljivim govorniškim napadom na politične in gospodarske ose-

nosti raste število njenih privrženec (30 odstotkov glasov). S tem rezultatom je pustila za seboj tudi do tedaj nepremagljivega desničarskega rivala Mattea Salvinija (27 odstotkov).

Italijanski, predvsem pa tuji novinarji Melonijevo pogosto sprašujejo, kakšen je pravzaprav njen odnos do fašizma. Gospa odločno odgovarja, da so med njo in fašizmom svetlobna leta. Tistim, ki jo pogosto sprašujejo, kakšna je njena življenjska opredelitev, jezno odgovarja: »Sem Giorgia Meloni, sem ženska, sem Italijanka, sem kristjanka, sem matil«

Na podlagi rezultatov državnih volitev (4. marca 2018) ima stranka

Giorgia Meloni

Giorgie Meloni v italijanskem parlamentu 18 senatorjev in 32 poslancev. Najnovejše mnenjske raziskave pa kažejo, da bi stranka Bratje Italije na morebitnih predčasnih državnih volitvah občutno povečala število senatorjev (od 18 na 24) in poslancev (od 32 na 49), medtem ko je v Evropskem parlamentu zastopana s šestimi poslanci. Giorgia Meloni se do zdaj ni veliko ukvarjala s sosednjo Slovenijo. S svojo aroganco je večkrat dokazala, da »slovanski komunistični svet« preprosto ignorira, ker tam vladajo sovražniki Italije in svobodnega sveta. Letošnjih tradicionalnih komemoracij žrtev bazo- viških fojb (31. februarja 2020) pa se je v družbi mnogih uradnih in neuradnih predstavnikov udeležila tudi Melonijeva. Gospa je prisotne zaslula s svojim zgražanjem in zahtevami po večni ohranitvi spomina na zločin, ki so ga ob koncu druge svetovne vojne zagrešili Titovi partizani – komunisti. Svojemu predlogu je dodala, da je treba pokojnemu maršalu Titu čim prej odvzeti visoko italijansko odlikovanje!

Na žalni komemoraciji ob bazo- viški fojbi je Melonijeva prisotnim razkazovala neko sliko in se zgražala, kako Titovi partizani streljajo nedolžne italijanske kmete. Gospa je na opozorilo prisotnih zaprepadeno spoznala, da drži v roki in razkazuje posnetek eksekucije italijanskih vojakov nad kmeti v Danah (Loška dolina 31. julija 1942).

Štefan Cigoj

KONEC DRUGE SVETOVNE VOJNE

V predsedniški palači

Na predvečer dneva Evrope je predsednik Republike Slovenije Borut Pahor na slovesnosti v Kristalni dvorani predsedniške palače skupaj z veleposlaniki Francije, Rusije, Združenih držav Amerike in Združenega kraljestva zaznamoval 75. obletnico konca druge svetovne vojne na evropskih tleh.

Ob tej priložnosti so se predsedniku republike z nagovori pridružili veleposlanica Francoske republike v Republiki Sloveniji Florence Ferrari, veleposlanik Ruske federacije v Republiki Sloveniji Timur Rafailovič Ejvazov, veleposlanica Zdu-

ženih držav Amerike v Republiki Sloveniji Lynda Blanchard in veleposlanica Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske v Republiki Sloveniji Sophie Honey.

Sklepni del zaznamovanje obletnice je potekal na Kongresnem trgu, kjer so se predsednik republike in veleposlaniki poklonili žrtvam druge svetovne vojne s polaganjem vencev k Spomeniku vsem žrtvam vojn in z vojnami povezanim žrtvam. V pietetnem komemorativnem ceremonialu so sodelovali pripadniki garde Slovenske vojske in glasbeniki Policijskega orkestra.

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: mag. Blaž Kavčič (predsednik) dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Cvetka Hedžet Tóth
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com
Oblikovanje: Vid Brežočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; **fax:** (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

AKTUALNO – Razmišljanja Andreja Capudra

Sovraštvo ni podlaga za mir

Dr. Cvetka Hedžet Tóth

1. Sporočilo z desne

Razmišljanja Andreja Capudra (1942–2018), univerzitetnega profesorja za francoščino, književnika, politika, poslanca v parlamentu, ministra za kulturo (1990–1992), veleposlanika in celo francoskega nagrajenca – prejel je odlikovanje reda viteza legije časti (2002) –, v reviji Reporter (11. november 2013, št. 45, str. 30) so me pred časom osupnila in ne morem mimo njih. Zapisana beseda ima trajno moč in v pogovoru z novinarjem je Capuder desnici očital »argentinsko navezo« in jo obžaloval, ker je bila po njegovem »za Slovence prava katastrofa«.

Bralec se sprašuje, zakaj. To je namreč povedal nekdo z desne, ki je bil iz krščanskega tabora, zelo angažiran, in njegove misli velja navesti: »Francozi imajo izrek o tem, da emigranti nimajo nikdar prav. Mi pa smo se na to staro, preverjeno modrost požvižgali, ker smo si predstavljali, da bomo z dotokom argentinskega denarja, idej in ljudi poživili desnico v Sloveniji. To je nekaj podobnega kot zgodba o umazanem Blejskem jezeru, ko so se bistre glave domislile, da bi v jezero napeljali bistro Radovno – in na koncu je jezero zacvetelo še bolj. *Sapienti sat!* Razumi, kdor more.«

Človek ne more nehati brati in pride tudi do tehle besed: »Še večji, 'argentinem' pa so ideje znotraj Katoliške cerkve, kjer se znova vnaša predvojni in medvojni duh. Po 20 letih samostojne Slovenije najdemo domobrankska gesla v najbolj katoliških krogih, v tedniku Družina in drugod, to pa je še večja obremenitev ljudi, zlasti mladih, ki o teh krvavih zgodbah ne marajo nič slišati.« Poslušajo pa in vsi to slišimo in spet ločujemo, sovražno, nestrpno, skrajno nezaupljivo in lokalne gasilske veselice so že končale s pretepi, v katerih je ena stran drugi vpila »porke« in »rdečkarji«, druga pa nazaj zmerjala s »krščanarji« in »črnjugami«. Nekam čudno sočni izrazi, ki povzročajo na obeh

straneh koprivnico. Človek ne bi rad, da bi oboji podivjali in vzeli v roke orožje. Na skrivaj ga menda že nosijo, še posebej na kakšnih svojih prireditvah, in spomeniki na pokopališčih so že doživeli čudne demonstrativne napade in skrunitve. V pogovoru za časopis *Delo* je Capuder v svojem času ugotavljal: »Kakor koli že, narodna sprava še ni za jutri. Preden si začnemo kaj odpuščati, moramo najprej razumeti.«

2. Proti politični manipulaciji s preteklostjo

Da bi prikriili ali celo zamolčali trpljenje nekoga, ne moremo popularizirati zločinov in delati iz njih senzacij na drugi strani – in

Andrej Capuder

tu je novinarska industrija mojstrica ohranjanja laži in pretiravanj, ki se kaj radi prikrijejo za določenimi, dirigiranimi ideali. Zato je vsako soočanje s preteklostjo nujno odtegniti vsakršni obliki propagande, še posebej politični, tej celo najbolj. Mrtvi, njihovi grobovi in spominska obeležja naj ne bodo vir ustvarjanja sovraštva, kajti iz sovraštva ne moreta poganjati mir in sožitje.

In kaj počnemo mi ta trenutek, ko odkrivamo kosti iz prikritih poveljnih grobišč?

Še enkrat: Ko gre za soočenje s preteklim trpljenjem iz pretekle vojne, in to na kateri koli strani, je tovrstna razmišljanja nujno od-

tegniti vsakršni propagandi. V to smer so naravnana tudi nekatera sicer redka stališča pri nas, ki jih velja omeniti.

3. Pieteta, ne kovanje političnega kapitala

Etično najbolj prepričljiv in sprejemljiv del Capudrovega pogovora v reviji Reporter, ki mu mora vsak, ne glede na svojo politično opredeljenost, dati vse priznanje, je vsekakor tale: »Na evropskem večeru Lojzeta Peterleta, kamor sem bil povabljen, sem povedal, da mora biti izkopavanje in pokopavanje kosti stvar pietete, ne pa kovanje političnega kapitala, tako na levi kot na desni. In ljudje so zaploskali.«

Torej vendarle obstajajo neka splošna etično-antropološka merila pri presoji tega, kar se je dogajalo v naši preteklosti in kar se nikdar ne bi smelo. Pri vsem tem pa gre mnogo bolj za to, da to preteklo spet ne udari kot zdajšnje, ker bi lahko bil takšen cunami mnogo bolj grozljiv kot to, kar se je dogajalo v preteklosti.

Vendar središča tega oživljanja sovraštva in gneva ne nehajo, in dokler ne bodo, je med nami nevarnost, da vsak trenutek podivja nekaj bratomornega. Kar najbolj skrbno in pazljivo gledam pred seboj omenjeno številko Reporterja, kjer je članek zdaj že pokojnega Andreja Capudra, kolega z moje, ljubljanske filozofske fakultete. Za njegov zapis – samo spoštovanje.

In usoda Evrope v prihodnje: »Gospodarji Evrope bodo brez dvoma Nemci, zavoljo lepote videza si bodo pridružili še Francijo, Italija se bo, 'šlepala' kot vedno. Anglija bo sabotirala, vsi drugi pa bomo bolj ali manj klienti. Tako kot nekoč v rimskem cesarstvu.« Hmm, hmm. To je Capudrovo videnje razvoja Evrope v letu 2013. Tukaj bi jaz razmišljala drugače, in sicer malo metaforično: če že nimamo svojih gospodarjev samo mi sami, pa moramo vedno z vsemi in nad vsemi gospodariti samo mi sami. Korajža velja, in če kje srečam koga od politikov, teh z leve še posebej, jim to tudi povem.

KOLUMNA

Jože Poglajen

Maske demokracije

Zgodovinski viri pravijo, da je Klejsten Akmajonid skupščine svobodnih državljanov v antičnih Atenah uvedel pred več kot 2527 leti.

Tovrstna skupščinska demokracija – poznali so jo tudi Vikingi in v srednjem veku mestne republike – je bila sicer daleč od ideala. Omejevali in za svoje interese so jo izigrali predvsem bogati sponzorji in demagogi. Težave so bile tudi na drugi strani. Tako zgodovina pravi, da je bilo menda treba državljanov z ulic dobesedno vleči z vrvmi, pomočnimi v rdečo barvo, da so zagotovili kvorum skupščine (6000).

Atenska demokracija je trajala samo 185 let, da bi se potem za niz stoletij utopila v prepričanju, da je oblast od boga dana. Krščanska in muslimanska teokracija sta tako ljudstvu vladali skoraj 1500 let. Pri tem je zanimivo, da nad demokracijo niso bili navdušeni niti taki možje, kot sta Platon in Winston Churchill. Prvi je imel demokracijo za vladavino nesposobnih, za De Tocquevilla je to tiranija večine, za Edmonda Burka »najsršnejša stvar na svetu«. Po Winstonu Churchillu je bila demokracija najslabši politični sistem. Najbrž zaradi osebnih slabe izkušnje, kajti kot zmagovalca svetovne vojne ga je po njej pričakal boleč poraz na demokratičnih volitvah.

Od atenskih ali vikinških skupščin do danes je demokracija doživljala vzpone in padce, dokler se ni ustalila pri večinskem prepričanju: demokracija je enako večstrankarske splošne volitve. Za staro medvojno Jugoslavijo velja, da je bila demokracija skorumpirana in omejena, za tisto povojno pa, da demokracije ni bilo, ker ni bilo volitev, na katerih bi se za oblast potegovalo več strank. In šele z odcepitvijo od nekdanje skupne države naj bi v Slovenijo z večstrankarskimi – sicer nekoliko invalidnimi – volitvami v republiško skupščino prišla demokracija. Prav resno ni bila mišljena, kar dokazuje referendumsko vprašanje, ki se je glasilo: ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država? O demokratični državi pa osamosvojitelji ljudstva niso nič vprašali.

V Sloveniji ima oblast ljudstvo, ki jo izvršuje neposredno in z volitvami, piše v ustavi. To načelo danes ni sporno tako rekoč nikjer po svetu, bistvene razlike pa se pokažejo pri opredelitvi, kako ljudstvo pride do oblasti. Odločitev o tem so si prisvojila vodstva političnih strank. Jasno je, da so stranke najprej poskr-

bele za lastne interese, med katerimi je prvi »piti in ostati na oblasti«. Stranke so se torej 1991 odločile za volilnega spačka: torej za sistem sorazmerne zastopanosti strank, ki so mu dodale 88 okrajev, se pravi toliko, kolikor se poslancev izvoli. Volilni okraji, ki so sicer ključni del večinskega volilnega sistema, naj bi zagotovili, da bi v parlament prišli tudi kandidati s podeželja. A to je bilo postranskega pomena, bistveno je bilo, da je sistem z okraji strankam omogočal, da so njihova vodstva – ne torej volivci – po Omanovem načelu »ni važno, kaj zna, važno je, da je naš« odločala, kdo od kandidatov stranke bo sedel v parlamentu. Volivci namreč nimajo nobene izbire, lahko le izberejo kandidata, ki ga je njihova stranka postavila v njihov volilni okraj.

Vse bolj glasne kritike so leta 2000 pripeljale do tega, da so načelo, po katerem morajo »imeti volivci določilen vpliv na dodelitev mandatorov kandidatom«, zapisali v ustavo. Toda to načelo je ostalo mrtva črka na papirju, kajti vsi poskusi uresničiti ga v volilnem zakonu so v parlamentu drug za drugim klavrno propadali. Stranke kljub zaklinjanju na oblast ljudstva očitno niti pomislijo ne, da bi iz svojih rok izpustile ključni vzvod oblasti. Zato ni čudno, da kar polovice volivcev volitve ne zanimajo, volitve predsednika republike pa so deveta briga za kar 60 odstotkov.

Pred dobrim letom je strankam še eno priložnost ponudilo ustavno sodišče, ko je na sicer zavajajočo pobudo državnih svetnikov odločilo, da je treba volilne okraje popraviti, da bodo približno enaki po številu volivcev. In demokracija bo rešena. Kar seveda dokazuje zgolj to, da sodniki nimajo prav veliko pojma, kako naš volilni sistem deluje. Je pa ustavno sodišče najbrž nehote strankam v parlamentu ponudilo možnost, da z ukinitvijo okrajev in vpeljavo prednostnega volilnega glasu po 20 letih končno uresničijo prej omenjeno ustavno določbo. A se je z obilno angažiranostjo predsednika države vse skupaj neslavno končalo: v parlamentu je menda »zmanjkal« en glas.

Ja, ni kaj, demokracija ima najmanj dva obraza. Mi doživljamo tistega drugega, ki je bolj kot ne zgolj navidezna demokracija. Če je ljudstvo v antičnih Atenah lahko nesposobne in nepoštenne izvolence zamenjalo, smo mi danes precej nemočni. Zlasti danes, ko nam pod masko demokracije in s pomočjo oportunističnih poslancev vladajo janjšisti.

V Sloveniji ima oblast ljudstvo, ki jo izvršuje neposredno in z volitvami, piše v ustavi. To načelo danes ni sporno tako rekoč nikjer po svetu, bistvene razlike pa se pokažejo pri opredelitvi, kako ljudstvo pride do oblasti.

AKTUALNO – 79. obletnica

Osvobodilna fronta slovenskega naroda

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je v sodelovanju s Televizijo Medvode pripravila osrednjo slovesnost ob državnem prazniku, dnevu upora proti okupatorju. Slovesnost je bila posvečena spominu na prelomni zgodovinski dogodek, 79. obletnico ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Ta ustanovitev je slovenskemu narodu priborila svobodo in naš narod uvrstila v zmagovito protihitlerjevsko koalicijo.

Slavnostni govornik je bil predsednik Zveze borcev Slovenije Marijan Križman. V govoru je poudaril zgodovinski pomen ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

Kulturni program prireditve je bil oblikovan iz arhivskih posnetkov ZZB NOB Slovenije. Nastopili so Partizanski pevski zbor Pinko

Tomažič, Partizanski pevski zbor Ljubljana, Darko Nikolovski in Anika Horvat. Slovesnost je povezoval Matej Ulčar. Koncept in režijo je pripravil Iztok Pipan, odgovorni

producent v imenu ZZB NOB Slovenije je bil Aljaž Verhovnik. Živela Osvobodilna fronta slovenskega naroda!

<https://www.youtube.com/>

SPOMINI – Alojz Dežman, mož talentov in jeklene volje

Župnik prepovedal pokop očeta na pokopališču

Na dan upora proti okupatorju, 27. aprila, je 81. rojstni dan praznoval Alojz Dežman mlajši, aktiven član Krajevne organizacije borcev za vrednote NOB Kokrica. Bogat in neprecenljiv je njegov ustvarjalni opus.

Tovariš Lojze se je rodil v Stražišču pri Kranju materi tekstilni delavki in očetu soboslikarju in pleskarju. S sestro Sonjo in bratom Brankom so živeli v skromnih razmerah, saj oče pozimi ni delal in so več mesecev živeli zgolj ob majhni materini plači.

Po nemški okupaciji Gorenjske sta se starša pridružila narodnoosvobodilnemu odporu, kar seveda ni ostalo skrito Nemcem, predvsem pa njihovim domačim pomagačem. Oče je zato moral opustiti terensko delo in oditi v partizane. Postal je vodja partizanske tiskarne Jošt v dolini Lubnice v Kokri. Domobranci iz Tupalič pri Preddvoru so 13. januarja 1945 obkolili tiskarno in ga v neenakem boju ubili, saj je bil oborožen samo z ročno bombo, ki jo je vrgel med napadalce. Neoboroženo partizanko Angelco, ki je bila takrat v tiskarni, pa so domobranci ujeli in jo odvedli v postojanko in nato v gestapovski zapor v Kranj. Dežmanova je truplo po-

kojnega moža pripeljala domov na Kokro s pomočjo komaj štirinajstletnega sosedu, saj so ga domobranci pustili ležati pred požgano in izropano tiskarno. Z njo sta bila tudi oba sinova, stara tri in pet let. Mož ni smela pokopati na pokopališču, saj ji je to odločno prepovedal župnik, ampak za zidom pokopališča. Domobranski teror nad Dežmanovimi, predvsem materjo, ni poenjal. Med eno hišnih preiskav so jo iztrgali iz rok otrok, pretepli in odvedli v Kranj, kjer so jo izročili gestapu, ki jo je po zaslišanjih odpeljal v begunjsko kaznilnico. Otrokom je ponudila zavetje Nagličeva mama, po domače Mlinarjeva Johanca s Kokrice.

Po vojni je bil Lojze eno leto bosopet pastir na kmetiji v sosednji vasi. Pri štirinajstih letih se je vpisal v poklicno šolo za soboslikarje in jo z odliko končal. Med ukom so prišle do izraza njegove velike slikarske sposobnosti, ki jih je podedoval po padlem očetu. Še pred odhodom na služenje vojaškega roka se je zaposlil v tekstilni tovarni IBI Kranj, kamor se je vrnil po vojaškem roku. Postal je podmojster v predilnici, po končani srednji tekstilni šoli pa mojster. Kot priden in vzoren delavec je bil kmalu izvoljen za predse-

Alojz Dežman je v prostorih Krajevne skupnosti Kokrica nosilec kulturne in družbene dejavnosti v tej krajevni skupnosti podaril 21 olj na platnu. (Foto: Iztok Škofic)

dnika mladinske organizacije, nato pa je postal tudi sekretar Zveze komunistov v tovarni. Postal je organizator kulturnega in športnega življenja v domači krajevni skupnosti in tovarni. Pel je v pevskem zboru, igral v Pihalni godbi Kranj, tekmoval v smučarskih disciplinah, igral v mnogoterih glasbenih zasedbah

ter se posvetil slikarstvu. Leta 1970 je postal samostojni podjetnik slikopleskarske stroke.

Na njegovo pobudo je v domačem kraju nastalo Športno društvo Kokrica, ki je imelo dve najbolj udarni sekciji, kolesarsko in smučarsko. Še danes so živa nekatera tekmovanja in prireditve, na primer Kolesarski maraton Dražgoše, Pohod prijateljsstva in spomina Udin boršt, ki zdaj poteka pod okriljem Krajevne organizacije borcev za vrednote NOB Kokrica, in še vrsta drugih. Deloval je tudi v Kolesarski zvezi Slovenije, bil predsednik sekcije za rekreativno kolesarstvo in predsednik Alpskega smučarskega kluba Triglav Kranj.

Njegov slikarski opus je izjemen, saj je avtor kar 1850 del, pretežno olj na platnu. Njegove slike krasijo marsikateri dom in ustanovo. Kar 708 kakovostnih umetniških del je podaril Občini Cerklje, Osnovni šoli Cerklje, Mestni občini Kranj, Krajevni skupnosti Kokrica, podružnični šoli na Kokrici, društvom in zaslužnim posameznikom.

Lojze goji poseben odnos do pokojnega očeta Lojzeta, partizana Branka, po katerem je podedoval umetniške talente in navdušenje za šport. Prav zato je vrsto let v sebi

gojil željo, da poišče kraj, kjer je stala partizanska tiskarna, katere vodja je bil oče. S pomočjo brata Branka, Krajevne organizacije borcev za vrednote NOB Kokrica in prijateljev je po dolgem iskanju našel mesto, kjer je tiskarna delovala, in tam postavil spominsko ploščo. V spomin na delovanje tiskarne Jošt v naši krajevni borčevski organizaciji vsako leto januarja pripravimo pohod v spomin na smrt junaka Branka in sredi junija pohod, s katerim zaznamujemo spomin na njegovo rojstvo. Da spomin na očeta ne bi zbledel, nanj spominja tudi drobna knjiga z naslovom Spomin na očeta Lojzeta Dežmana - Branka, ki jo je Lojze izdal v samozaložbi in jo uredil s pomočjo Krajevne organizacije borcev Kokrica.

Tovariš Lojze je kljub zrelem letom ohranil veliko ustvarjalne energije. Ima še veliko načrtov in mnogo zamisli, s katerimi bogati delovanje naše borčevske organizacije. Leta 2012 je Alojz Dežman prejel srebrno plaketo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Priznanje ima posebno mesto med številnimi drugimi, saj je tudi simbolični spomin na očeta in partizana Branka.

Brane Virant

SPOMINI – Učitelj in pevovodja Avgust Šuligoj

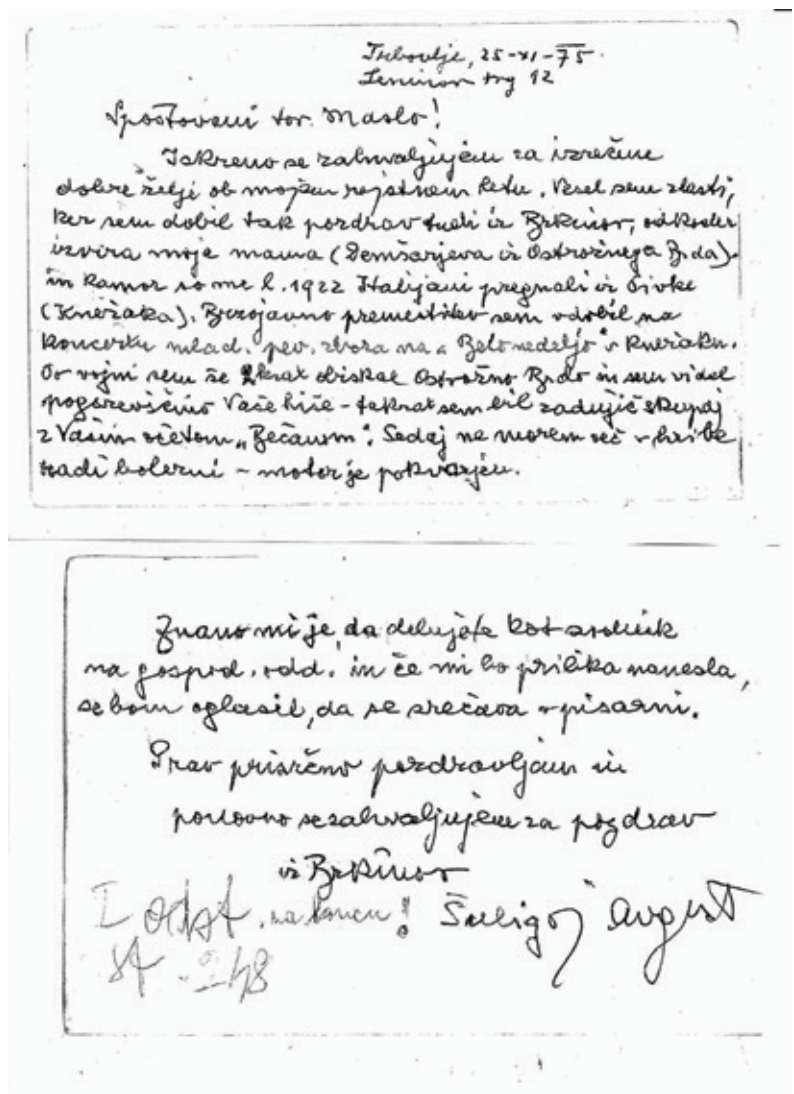
Slavo Trboveljskega slavčka ponesel v svet

Avgust Šuligoj je bil zaveden Slovenec, učitelj in pevovodja, ustanovitelj številnih mladinskih pevskih zborov in zborov za odrasle. Rodil se je 19. novembra 1900 na Dolnjem Zemonu v prostorih osnovne šole očetu Ivanu in materi Mariji Vatovec. Umrl je 21. junija 1984 v Trbovljah, kjer je tudi pretežno živel.

Osnovno šolo je v letih od 1906 do 1912 obiskoval na Dolnjem Zemonu in v Ilirski Bistrici, slovensko gimnazijo v Gorici in dokončal le tretji letnik leta 1915. Zatem se je umaknil pred prvo svetovno vojno in nadaljeval šolanje na učiteljski v Ljubljani. Po končani vojni se je znova vrnil v takrat že italijansko Gorico in leta 1920 maturiral. V Gorici je prijateljeval z znanim glasbenikom Lojzetom Bratužem.

Tudi po okupaciji Italije je Avgust Šuligoj pevsko zvrst glasbe razvijal med Slovenci v Julijski krajini. Leta 1922 je bil med ustanovitelji Zveze jugoslovanskih učiteljskih društev in njihovega slavnega primorskega pevskega zbora v Italiji. V letih službovanja v šoli Knežak je Avgust spoznal dekle, kot pripoveduje domačinka, nekaj učiteljico v Knežaku. Tistega dne, ko naj bi to dekle postalo Avgustova žena, je po vasi rohnela horda fašistov. Terorizirali so vaščane in jih spraševali po sovaščanih, zavednih Slovincih, ki naj bi bili tudi proti Italijanom. Aretacija je grozila tudi Šuligoju. V mraku se je zato iz hiše, kjer naj bi prebil prvo noč z nesojeno ženo, skozi okno umaknil v gozd proti bližnji meji in prebegnil v Jugoslavijo.

Pot ga je kot učitelja vodila v Reteče pri Škofji Loki in jeseni leta 1927 dokončno v Trbovlje. Od leta 1930 do 1941 je bil umetniški in organizacijski vodja stočlanskega mladinskega pevskega zbora. Na predlog

Emila Adamiča se je Šuligojev zbor leta 1932 poimenoval Trboveljski slavček. V njem so prepevali otroci iz najrevnejših rudarskih družin. Otroški zbor Trboveljski slavček je bil zelo uspešen. Znani je bil po vsej takratni Jugoslaviji in v Evropi, pa

tudi med rojaki v Ameriki. Zbor je pel mnogo avtorskih pesmi, ki so jih za zbor napisali ugledni skladatelji, med njimi so izstopali: Emil Adamič, Slavko Osterc, Lucijan Marija Škerjanec, Marij Kogoj, Matija Bravničar, Danilo Švara, Matija Tomc, Ivan Matetič Rongov in Boris Pa-

pandopulo. Leta 1936 je bil zbor na prvem mednarodnem glasbenem kongresu v Pragi izbran za najboljši pevski zbor na svetu, celo boljši od znamenitih Dunajskih dečkov.

Jubilejni, stoti koncert Trboveljskega slavčka je bil v ljubljanski Unionski dvorani pod naslovom Dan mladinske glasbe. Nastopilo je še 20 najboljših slovenskih mladinskih zborov s 1220 pevci šolarji.

Zaradi svojih izjemnih uspehov so bili leta 1938 izbrani, da iz ljubljanskega studia preko radijskih valov izvedejo koncert za ameriški šolski radio. To je bil prvi radijski prenos iz Evrope v Ameriko. Nekdo v Ameriki je nekaj pesmi iz prenosa posnel na trak. Pozneje je bil posnetek obnovljen na zgoščenki, kar je uspelo organizirati našemu rojaku iz Amerike Joeju Valenčiču, po rodu iz Jelšan. Omenjeni koncert naj bi preko 110 radijskih postaj spremljalo več milijonov ameriških poslušalcev. Pozneje so zbor Trboveljski slavček povabili na trimesečno turnejo v ZDA, vendar zaradi grozeče vojne turneje niso uresničili.

Med drugo svetovno vojno je Avgusta Šuligoja doletela usoda, ki mu je grozila ves čas v okupirani

Avgust Šuligoj

Primorski med obema vojnama. Po vdoru nemške armade je bil leta 1941 aretiran, zaprt v Starem pisarni v Celju in junija izseljen v Paročin v Srbijo. Konec leta 1944, ko je Sovjetska armada ob sodelovanju jugoslovanskih partizanskih enot osvobodila Beograd, je bil iz zapore rešen tudi Avgust Šuligoj. Pridružil se je narodnoosvobodilni vojski Jugoslavije. Prevzel je dolžnosti v kulturniški enoti in v Zemunu ustanovil pevski zbor Franc Rozman - Stane. V začetku leta 1945 je v Beogradu ustanovil pevski zbor in se istega leta vrnil v Slovenijo.

Bil je referent za mladinsko glasbo pri ministrstvu za prosveto LRS v Ljubljani, prevzel je referat za glasbo pri Pokrajinskem narodnoosvobodilnem odboru in Ajdovščini in bil predmetni učitelj na gimnaziji v Stični. Ob ustanovitvi Mladinskega pevskega zbora pri Slovenski filharmoniji leta 1949 je prevzel vodenje zbora. Leta 1952 se je upokojil. Njegovo ime že 15 let nosi mešani pevski zbor Društva upokojencev Ilirska Bistrica. Avgust Šuligoj je umrl 21. junija 1984 v Trbovljah, kjer je tudi pretežno živel.

Vitimir Dekleva

K pisanju spominov na Avgusta Šuligoja me je spodbudil tudi Lojze Maslo - Bečanov, borec Brkinske čete in Istrskega odreda, rojen na Ostrožnem Brdu, ki me je obvestil, da je v svojem arhivu našel na pozabljeno pisemce, ki ga je leta 1975 prejel od Avgusta Šuligoja. Omenil je, da se spominja povojnih let, ko je Šuligoj obiskal njegovega očeta na Ostrožnem Brdu, kjer je pred vojno učiteljeval, in kako je bil zgrožen nad posledicami druge svetovne vojne, nad brkinskimi požganimi in uničenimi vasmimi.

PREJELI SMO

Dan potem

Moč mikroskopsko majhnega koronavirusa pojenjuje. Čeprav skoraj neviden, je v nekaj mesecih spravljal svet na kolena. Narava se je uprla človeku in ga prisilila k novemu razmisleku. Kaj hoče virus povedati sodobnemu podivjanemu svetu? Ali bomo razumeli njegovo sporočilo?

Tako kot je šlo do zdaj, ne gre več. Potrebujemo nov, drugačen način življenja in obnašanja. V središču sveta in smislu razvoja naj bo človek. Izhodišče mojih dejanj si ti in ne jaz, pomembno je skupno pred menoj. Kako to doseči? Najprej se moramo Zemeljani dogovoriti, da smo pripravljeni na korenite spremembe. Virus nam sporoča, da je svet majhen, ranljiv in med seboj usodno povezan. To pomeni, da smo prisiljeni sodelovati in se ne več vojskovati. Zato ne potrebujemo ne biološkega, ne atomskega in ne drugega težkega orožja. Sledila naj bi splošna razorožitev. Medsebojne spore naj bi urejali le za zeleno mizo. Ali je res to le utopija? Sredstva za oboroževanje bi namenili splošnemu zvišanju življenjske ravni prebivalstva in kakovosti življenja. Posodobiti bi morali zdravstvo, šolstvo, skrb za starejše generacije, za otroke in vse druge ranljive skupine. Pospešiti bi morali razvoj znanosti, ki služi človeku. Sprostiti bi morali ustvarjalno energijo na vseh področjih in v vrsteh kulture. Skrbeti bi morali za ustvarjanje razmer, da bo lahko vladal »zdrav duh v zdravem telesu«.

Prihajajo nove informacijske tehnologije. Te naj omogočajo hitro komuniciranje, obveščanje, izobraževanje, upravljanje strojev itd. Za dobrobit človeštva, kakovost življenja, srečo in varnost ljudi ni treba veliko, le odločiti se moramo za korenite spremembe obnašanja. Naj nas ne vodi pohlep, temveč človečnost ter vsem skupna etika in morala. Svet mora postati bolj solidaren, države si morajo med seboj ne-sebično pomagati. Svetovni sever bi moral vsaj delno vrniti svetovnemu jugu tisto, kar je od njega izropal. Tam še vedno veliko število ljudi živi v bedi in lakoti. Tudi zdravstvo je nerazvito, zato lahko tudi ob tem virusu pričakujemo veliko umrljivost prebivalstva.

Kapital že stoletja pridobiva na račun dela. Delo in delavec sta izkoriščana. Kapital se kopiči v rokah posameznikov in uničuje prostor-zemljo. Ogroženo ni le zdravje prebivalstva, temveč tudi živali in rastlin. Postavlja se vprašanje, ali smo sposobni zagotoviti zdravo sobivanje z naravo. Delo bi moralo biti pošteno plačano. Delavec bi moral sodelovati tudi pri ekonomski gospodarstvu bi moral biti pomemben celovit razvoj in ne le gospodarska rast za vsako ceno. Vsako nesorazmerje v trikotniku se nam prej ali slej maščuje: gospodarske krize, propadanja okolja, širjenje bolezni in podobno.

Brez kapitala ni razvoja, vendar bi moral biti ta v funkciji zago-

tavljanja blaginje na vsem svetu. Upravljanje družbe z uveljavljanjem demokracije in spoštovanjem človekovih pravic je pogosto le črka na papirju in zguljena fraza, ki jih tako radi ponavljajo politiki pred volitvami. Potem se vse hitro pozabi in življenje gre po starem naprej. V razvoju človeštva se stvari le počasi spreminjajo, in to šele po vojnih katastrofah. Ali moramo tudi tokrat doživeti podobno katarzo, ali bo k temu pripomogla sedanja pandemija, ki ji še ni videti konca? To je le malo verjetno. Iz podobne krize, kot je danes, sta pred drugo svetovno vojno izbruhnila fašizem in nacizem. Ali se nam tudi danes obeta kaj podobnega? Nastavki za tak razvoj so že tukaj.

Mag. Ivan Lapajne

Da ne pozabimo!

Na Primorskem niti v najbolj krutih dneh nemške okupacije niso pozabili na praznik dela. Tako so v brkinskih vaseh v letu 1944 zelo slovesno in množično s kresovi in mitingi praznovali prvi maj. O dogajanju v teh krajih je partizanska učiteljica Marica Čepe - Eva kmalu po koncu druge svetovne vojne v četrti knjigi Spomini na partizansko leta (1950) objavila prispevek »Med primorskimi ženami«, iz katerega je naslednji odlomek:

»Ko je na mitingu v Pograjah navdušenje doseglo svoj višek, je tovariš iz Novokračin prinesel vest, da so Švabi vdrl v Lipo, prvo vasico na hrvaški strani, in pobili vse vaščane do zadnjega. Niti otrokom v zibelki niso prizanesli. ... Švabi prvega maja niso vdrl v Novokračine in ne v Pograje, ne v kako drugo vas na slovenski strani, pač pa so jih precej uničili nekaj dni pozneje. Od Zabič je ostalo celih le nekaj hiš, v Pograjah so upepelili vseh šestinosemdeset hiš, prav tako v Kuteževem. Toda ni jim bilo dovolj, da so uničili domove. Tudi nekaj zavednih ljudi jim je padlo v kremplje in umrlo v težkih mukah. Od takrat je skoraj sleherni dan zagorela kakšna vas. Najhuje so divjali v dneh devetnajstega do enaindvajsetega maja. Takrat so požigali vasi Pregarje, Zaječlje, Tominje, Prelože in Huje. Dvainsedemdeset ljudi so živih vrgli v ogenj, kdo ve koliko so jih odpeljali v taborišče. Najbolj značilno je bilo njihovo početje v Pregarjah. Ponoči so vdrl v vas Nemci skupaj z domobranci, oblečeni v nemške uniforme. Začeli so požigati dom za domom, požgali so sto in dve hiši. Zjutraj, ko so še gorele strehe, so se pripeljali domobranci, tokrat v svojih domobrantskih uniformah. Kot 'prijatelji ljudstva' so hoteli pomagati gasiti domove. Ljudstvo pa je v njih spoznalo nočne požigalce in domobranci so se morali umakniti pred besom ljudstva. Pregarje prej niso štele ravno med najbolj zavedne vasi, od tega dne pa je ni bilo bolj zavedne vasi od Pregarij.«

M. J.

Dan mladosti

Spoštovani prijatelji!

Čas neizmerno hiti, spomini, da, tisti lepi in nepozabni, pa nam še vedno ostanejo. Z radostjo se spominjam dneva mladosti, 25. maja, ki smo ga tako željno pričakovali in praznovali. Bilo je lepo in nikdar več ne bo tako.

Kot Titov gardist sem leta 1974 na Dedinju doživel praznik dan mladosti. Bil sem v špalirju v gardijski uniformi, ko se je Tito s spremstvom pripeljal s stadiona JLA. Še zdaj se vsega tako živo spominjam. Bilo je nepozabno.

Nekoliko težko pišem, ker se mi ob takšnih trenutkih orosi oko. Vsako leto je skozi Štore potovala Titova štafeta. Imam kar nekaj fotografij iz tega obdobja. Lepi spomini. O, kje so tisti časi?

Naredimo si vsak 25. maj mladosten in lep. Jaz ga bom delil z vami, ker vas spoštujem in imam rad. Resnična pionirska!

Srečko Križanec, 25. maja 2020

Poizvedba

Išče se prapor z drogom in zvezdo. Zaščitne enote vojno političnega vodstva NOV in POS (glej foto-

grafijo). Na praporu je trenutno samo en domicilni trak. nazadnje je bil shranjen v prostorih Zvez borcev Moste - Polje, od leta 2011 pa je izgubljen. Morebitne informacije, prosimo, sporočite na telefonsko številko 051-383-552 (Janez Mehle).

ZZB za vrednote NOB Ljubljana

Opravičilo

V majski številki Svobodne besede smo na strani 10 v rubriki V sliki in besedi objavili vest o polaganju venca v Parku narodnih herojev v Črnučah. Avtor fotografije je **Žarko Hojnik** in ne Mirko Kunšič, kot smo pomotoma zapisali. Obema se za napako opravičujemo.

Do neljube napake je prišlo tudi na strani 4, pri članku Rdeči škof - Vekoslav Grmič (1923-1995). Pravilno je **1923-2005**.

Uredništvo Svobodne besede

**SVOBODNA
B E S E D A**

www.svobodnabeseda.si

Dr. France Križanič

KOMENTAR

Covid-19 in ekonomija

Pandemija covid-19 predstavlja za gospodarstvo šok oziroma hitro in močno poslabšanje okoliščin gospodarjenja. Gre za prekinitev oziroma zmanjšanje menjave (nižji obseg trgovanja) z vplivom na manjšo delitev dela (specializacijo in ekonomijo obsega) ter posledično na znižanje gospodarskih zmogljivosti in upad proizvodnje. Sledi upad dohodkov in nato upad porabe. Ta se še poglobi ob gospodarskem pesimizmu in povečanem varčevanju.

Krčenje gospodarstva ima značaj recesije in nato depresije. Pri nekaterih sektorjih življenjsko nujnih potrebščin (hrana) se začenja tudi rast cen oziroma inflacije. Če ta učinek prevlada, dobi kriza značaj stagflacije. Brez intervencije države se razmere za gospodarjenje spiralno poslabšujejo.

Če bi pandemija in karantena trajali leto ali več, bi država na sedanji stopnji gospodarskega razvoja morala organizirati neke vrste »vojno gospodarstvo« z reguliranjem proizvodnje, razdelitve, menjave in porabe. Kaže, da kriza, povezana s prekinitvijo gospodarskih tokov zaradi karantene ob pandemiji covid-19, nima takšnih razsežnosti. Šok je po treh mesecih popustil in gospodarski tokovi se počasi vračajo na raven pred začetkom krize. Postopnost je povezana z naravo gospodarskega procesa, ki zahteva prilagoditveno obdobje, pa tudi s samim postopnim prenehanjem omejitvenih ukrepov. V časovno omejenem obdobju stroge karantene so bile poleg državnega financiranja zdravstvene službe in pomožnih dejavnosti za odpravljanje posledic pandemije smiselne subvencije posameznikom in podjetjem, ki jim je zaradi karantene upadel dohodek. S tem je bil zmanjšan vpliv upada menjave in proizvodnje na upad povpraševanja in spiralno poglobljanje krize.

V Sloveniji je bil tako med finančno krizo leta 2009 kot letos najpomembnejši ukrep na tem področju državno financiranje čakanja na delo. Ob postopnem odpravljanju karantene oziroma omejitvev, vezanih na pandemijo, je pomembno, da se tudi ukrepi države za omilitve gospodarskih posledic krize odpravljajo postopoma. Ukrepa financiranja čakanja na delo na primer ni dobro odpraviti, dokler ni spet odprt čezmejni pretok ljudi in dobrin, ter še tri mesece pozneje, podobnega ukrepa za financiranje samozaposlenih pa ni smiselno odpraviti, dokler država ne dovoli izvajanja različnih prireditev.

V obdobju okrevanja gospodarstva je smiselno nadaljevanje politike državnih subvencij, financiranih na rovaš proračunskega primanj-

kljaja (ekspanzivna fiskalna politika) z namenom podjetjem olajšati prenovno poslovanje in tehnologij. Slovenija ima na tem področju vzpostavljeno institucionalno infrastrukturo: »SID – Slovenska izvozna in razvojna banka« ter njen »Sklad skladov«. SID-banka lahko in mora gospodarstvu zagotoviti dovolj kreditov, potrebnih za izboljšanje tehnologij, nastanek novih podjetij, novih poslovnih pristopov ipd. Sklad skladov pa mora podjetjem zagotavljati kapital, tako da vstopa v socialni lastništvo. Gre za krepitev razvojno perspektivnih podjetij, nekatere od takšnih podjetij pa bi lahko Sklad skladov od očitno nekompetentnih lastnikov celo odkupil. Ni odveč omeniti, da so v letu 2013 določena omrežja iz tujine izkoristila umetno zmanjšano ponudbo kapitala v Sloveniji ter poceni prevzela vrsto razvojno intenzivnih podjetij (Helios, Cimos ...), infrastrukturnih podjetij (Mercator, Letališče Jožeta Pučnika ...) ali pa bank (NKBM, Abanka ...). Slovenska država ne bi smela prekiniti vodenja dosedanje razvoj-

Pandemija covid-19 je privedla do globokega gospodarskega pesimizma.

ne politike na področju gospodarstva, kulture in znanosti s prekinjanjem načrtovanih projektov. Finančna perspektiva EU

2013–2020 se končuje (sredstva bodo čez dve leti zapadla) in v teh ukrepih je vir krepitve slovenske konkurenčnosti na svetovnem trgu, rasti izvoza in nato tudi rasti bruto domačega produkta.

Kaj kažejo zadnji podatki o delovanju slovenskega gospodarstva? Pandemija covid-19 je privedla do globokega gospodarskega pesimizma. Maja 2020 je bila gospodarska klima za 41 odstotnih točk slabša kot pred letom ter za pet odstotnih točk nižja kot med gospodarsko depresijo maja 2009. V prvem letošnjem četrtletju je bil slovenski bruto domači produkt realno za dobra dva odstotka manjši kot pred letom (enako kot v Nemčiji ali Avstriji ter bolje kot v Italiji, Franciji ali na Kitajskem). Pri tem so poraba prebivalstva in investicije v osnovna sredstva realno upadle po dobrih šest odstotkov, medtem ko se je državna poraba povečala za skoraj šest odstotkov. Izvoz je upadel nekoliko manj kot uvoz. Dodana vrednost je realno najbolj, kar za pet odstotkov, upadla v trgovini, servisu vozil, prometu, skladiščenju, gostinstvu in kmetijstvu. Konec maja letos je bilo registriranih 90.415 iskalcev zaposlitve, to je za 13.000 ali 17 odstotkov več kot februarja. Cene življenjskih potrebščin so bile maja za 1,2 odstotka nižje kot pred letom, a se je v tem obdobju hrana podražila za 5 odstotkov. Slovenija je imela pred začetkom pandemije covid-19 proračunski presežek, marca in aprila 2020 pa 756 milijonov evrov primanjkljaja.

V SLIKI IN BESEDI

Brežice:

Združenje borcev za vrednote NOB Brežice je ob upoštevanju vseh varnostnih ukrepov ob pandemiji koronavirusa le počastilo državni praznik dan upora proti okupatorju in dan ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

27. april je tudi dan ustanovitve legendarnega Kozjanskega odreda leta 1944 v bližini vasi Silovec pri Sromljah v brežiški občini. Vsako leto smo ob tem pripravili lepo obiskovano proslavo, letos pa je bilo drugače. Tako sta podpredsednik brežiškega borčevskega združenja Jože Zagmajster in predsednik sromeljske krajevne organizacije ZB Martin Suša - Darko položila k spomeniku na Silovcu venec in razvila kozjanski bojni prapor v spomin na tri čete neustrašnih kozjanskih borcev, ki so pred 76 leti združeni v odred začeli neusmiljen boj proti nemškim okupatorjem. Njihova bojna

Suša Martin - Darko in Jože Zagmajster sta razvila bojni prapor pred spomenikom Kozjanskemu odredu. (Foto: Tadej Škof)

pot se je zmagovito nadaljevala skozi vse leto 1944, ko so poleg Savinjske doline osvobodili drugo največje osvobojeno ozemlje v okupiranem nemškem rajhu. V aprilu leta 1945 pa so narasli na kar 1282 borcev ter se po ukazu zadnjega poveljnika Slovenskih partizanov Dušana Kvedra - Tomaža (v letu 1941 bil komandir tragično padle Brežiške čete) razdelili na Kozjansko pohodno grupo. Ta se je po neverjetnem pohodu čez hrvaško Zagorje in Podravino prebila najprej na Madžarsko, nato pa pri Lendavi nazaj na slovensko ozemlje in zabila klin med napredujočo Rdečo armado in slovenskim narodnostnim ozemljem, osvobodila Prekmurje, bila gonilna sila za ustanovitev Prekmurske brigade ter nazadnje prispela v Maribor. Tam so kozjanski borci prevzeli varovanje najpomembnejših objektov, nato pa so 15. maja prešli v novonastale mejne enote Jugoslovanske vojske. Drugi del je na Kozjanskem ustanovil nov odred s tremi bataljoni, ki so imeli odločilno vlogo pri osvoboditvi Sevnice, Štor in Celja, kjer so 15. maja prav tako dočakali konec druge svetovne vojne. Borci so se v večini demobilizirali ter se po štirih letih ogorčenih bojev za preživetje na Kozjanskem vrnili na svoje domove.

Drča:

6. maja, ob 75. obletnici osvoboditve Vrhnike, sta delegaciji občine Vrhnika in Združenja borcev za vrednote NOB Vrhnika položili venec v spomin vsem padlim in umrlim borcem z Vrhnike in iz okolice k spomeniku na Drči. Vrhnika je bila osvobodjena izpod nacifašizma 6. maja 1945 v jutranjih urah.

Boji so se zatem nadaljevali do 9. maja, ko je bila osvobodjena Ljubljana in podpisana kapitulacija Nemčije.

Simon Seljak

Janče:

21. maja letos je Združenje za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje pripravilo slovesnost na Jančah, kjer smo se spomnili in poklonili 78. obletnici bitke med partizani in nemškimi policisti na Tujem Grmu pri Jančah. Udeležence prireditve sta nagovorila predsednica moččanskega združenja Branka Kastelic in predsednik Združenja za vrednote NOB Litija Mirko Kapla. Skromen kulturni program je popestrila Marjetka Popovski, ki je zapela venček partizanskih pesmi, njenemu petju so se pridružili tudi udeleženci prireditve. Ob spomeniku pri Planinskem domu Janče smo položili cvetje in prižgali svečo. Poleg tega je delegacija Združenja položila venčka pri

spominskem obeležju na Tujem Grmu in padlemu narodnemu heroju Jožetu Kovačiču na Vnajnarih. Po proslavi so udeleženci prireditve nadaljevali prijetno tovariško druženje ob Planinskem domu Janče.

Branka Kastelic

Vanganel:

Zveza borcev za vrednote NOB Koper je v sodelovanju s KS Vanganel obnovila osrednji spomenik v Vanganelu, ki je bil zaradi zoba časa potreben

obnove. Spomenik smo očistili, popeskali in ga premazali z emulzijo proti lišajem. Avtor spomenika, ki je med lepšimi v občini Koper in je bil postavljen v spomin in opomin padlim v narodnoosvobodilni vojni iz vasi Bonini, Čentur in Vanganel, je kipar Jože Pohlen. Iz teh vasi je med vojno življenje izgubilo 38 vaščanov.

Besedilo in foto: Ivan Zorč

Logatec:

V spomin na čase, ko se je rojeval odpor proti okupatorju, ko so bili sodelovanje, tovarstvo in domoljubje vrline, brez katerih ne bi prišli do končne zmage, do 5. maja 1945, dneva osvoboditve Logatca; v spomin na ustanovitev Logaške čete člani ZB NOB Logatec KO Tabor že vrsto let pripravljajo tradicionalni pohod k spominskemu obeležju nad sotesko Laih Kamen blizu Žibrš nad Logatcem.

Tam je pohodnike letos pričakala vandalsko uničena spominska plošča. Da je poškodovana, so v Združenju izvedeli že konec prejšnjega leta in obvestili policijo, ki pa storilcev še ni našla. Letošnji enajsti pohod je bil žal brez glavnega organizatorja prejšnjih pohodov, predsednika KO Logatec Tabor Branka Rupnika, ki je marca letos nenadoma umrl. Njemu v spomin so se pohodniki poklonili z minuto molka.

Pohod se je končal s spominsko slovesnostjo, na kateri je predsednica Združenja borcev za vrednote narodnoosvobodilne borbe Logatec Vesna Jerina spregovorila o oboroženem odporu na Logaškem v prvih dveh letih

vojne, ko je bila maja 1942 ustanovljena Logaška četa, ki se je mesec dni pozneje z vrhniško skupino partizanov združila v Dolomitski odred. Tako je nastala velika partizanska enota, ki je s takrat odmevnimi akcijami močno vplivala na vojno dogajanje na Logaškem.

Ob koncu se je govornica zahvalila za udeležbo obema gostoma, Tilki Bogovič, članici predsedstva ZVB Slovenije, in predsedniku Združenja iz Borovnice Matjažu Ocepku, praporščakoma, harmonikarju Timoteju Pellisu, recitatorki Zvonki Gantar, ožjemu vodstvu KO Tabor Nataši Šemrov in Bojanu Jazbecu ter Ivanu Pergovniku za vodenje pohoda. V združenju so zadovoljni z udeležbo, saj je na pohod 23. maja dopoldne prišlo skoraj 50 udeležencev (tudi v mejah ukrepov ob epidemiji), od tega precej mladih.

Besedilo in foto: Brane Pevec

Bukovo:

Letošnja slovesnost v spomin na 24 padlih borcev brigade Garibaldi-Natisone na Bukovem na Cerkljanskem je potekala 6. junija brez prisotnosti občinstva in tudi brez delegacije ANPI - VZPI iz Čedad, ki so vsako leto stalni udeleženci slovesnost. Koronavirus in ukrepi v zvezi z njim so bili tokrat močnejši od naših želja in načrtov.

Kljub temu je KO ZB Cerklje pripravila polaganje rož in prižig sveče za padle, ki so dali življenje za boljši svet. Udeležba praporščakov ob spominskem obeležju pa pomeni, da v borčevskih organizacijah kljub epidemiji nismo pozabili na padle borce brigade Garibaldi-Natisone, ki so umrli na slovenskem ozemlju. Pisno so se iz ANPI Čedad zahvalili za skrb in negovanje spomina na padle.

Vojko Hobič

Češnjice:

V lepi dopoldanski nedelji 7. junija 2020 smo pri spomeniku padlim izpeljali krajšo slovesnost v vasi Češnjice v spomin na padle borce. Med njimi so bili partizanski zdravnik Peter Držaj, vodja ameriške vojne misije kapetan Charles Fischer, ameriška oficirja Julius Rosenberg in Ernst Knoth ter britanska oficirja, major Mathews in poročnik Edward Pars, ki so v letih 1944 in 1945 v teh krajih padli za svobodo.

Zbrane smo ob prisotnosti častne straže Slovenske vojske pozdravili podžupan Občine Kamnik Bogdan Pogačar, predsednik Združenja borcev

Pozdrav podžupana občine Kamnik Dušana Božičnika

za vrednote NOB Kamnik Dušan Božičnik in predstavnik Veleposlaništva Združenih držav Amerike major Jonatanu Zebre. Pozdravili smo lahko tudi udeleženko takratnega dogajanja, tovarišico Valerijo Skrinjar Tvrz, ki je bila v času narodnoosvobodilnega boja učiteljica v tej vasi. Prisotni so bili tudi predstavniki bolnišnice dr. Petra Držaja.

Dušan Božičnik

Duplek:

Združenje borcev za vrednote NOB občine Duplek se je tudi letos kljub pandemiji koronavirusa spomnilo zadnjih žrtev druge svetovne vojne v občini. Štirje člani združenja, Sonja Černič, Mihael Verbošt, Miha Weingerl in Marija Weingerl, so se ob 75. obletnici pokola poklonili žrtvam pred spomenikom. Spomenik Kukovičevim, ki so jih nacisti ubili 20. aprila 1945, ko je ženo in hčer zaradi pomoči partizanom ovadil mož in oče, stoji ob potoku v Dupleškem vrhu, do njega pa vodi urejena gozdna cesta. Z obiskom spomenika Kukovičevim žrtvam so počastili tudi dan boja proti okupatorju. ZB NOB Duplek

Gabrovica pri Komnu:

Krajevna organizacija borcev za vrednote NOB Dutovlje, ki jo vodi Neva Filipič, vsako leto zadnjo majsko soboto pripravi pohod Po poti Kosovelove brigade. Letos zaradi znanih razmer in ukrepov v zvezi s koronavirusno epidemijo ni bilo množičnega pohoda, ki bi ga pripravila borčevska organizacija ob pomoči sežanskega borčevskega združenja pod vodstvom Bojana Pahorja.

Se je pa okrog 20 prijateljev tega pohoda zbralo pri spomeniku padlim v Gabrovici pri Komnu, od koder jih je na 12-kilometrsko pot vodil Robert Živec. Zauzeli so se pri spominski plošči v vasi, kjer je bila 23. septembra 1943 ustanovljena 19. slovenska narodnoosvobodilna udarna brigada NOV in POS Srečka Kosovela, ki jo je vodil komandant, narodni heroj Karlo Maslo - Drago, njen borec pa je bil tudi pesnik Ciril Zlobec. Ob poti so si ogledali pastirsko hiško in škavnico, obe znani kraški znamenitosti. Ob spomeniku Kosovelovi brigadi na gmajni v bližini Pliskovice so položili cvetje in prižgali sveče, nekaj pesmi Srečka Kosovela pa je recitala Darinka Svetina. Pohodniki so se vrnili na izhodiščno mesto mimo Podganje jame, v kateri so taborili borci Južnoprimorskega odreda, in zapuščene kamnoloma v bližini Gabrovice. Druženje so nadaljevali v gostilni Ukmar v Dutovljah.

Besedilo in foto: Olga Knez

Gradišče nad Prvačino:

Katjuša Žigon, predsednica Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica, je ob dnevu OF in 1. maju položila venec k spomeniku padlim z Gradišča in iz Oševljeka v narodnoosvobodilnem boju. Spomenik je delo kiparja Negovana Nemca in je posvečen 51 padlim borcem.

Na Gradišču so se prvi pogovori o odhodu domačinov v partizane začeli januarja 1943 z Antonom Šibeljo - Stjenko. Že 24. februarja 1943 je 36 pro-

stovoljcev, od tega osem deklet z Gradišča in iz Oševljeka, skupinsko odšlo v partizane. Njihov odhod v Kraško četo je bil dobro pripravljen po zaslugi tamkajšnjega odbora Osvobodilne fronte.
S. B.

Kal - Koritnica, Golobar:

Pred dnevom boja proti okupatorju je Moški pevski zbor Golobar pri spominskem obeležju zapel par bojnih pesmi. Omejeno gibanje so pevci v strogih razmerah upoštevali in vztrajno z maskami izvedli repertoar partizanskih pesmi. Lepo vreme je dopuščalo kratko prireditev pred spomenikom padlih borcev v Kalu - Koritnici. Spomenik je postavljen na robu vasi, tik ob

glavni cesti med Bovcem in Trento, v spomin na nepozabljeno tragedijo na planini Golobar, kjer je 26. aprila leta 1943 pod fašističnimi streli padlo 42 partizanov. Vsako leto je v počastitev spomina množični pohod na to planino, kjer v okviru Kulturnega društva Golobar in njegove sekcije MPZ priredijo komemoracijo. Letos je bila zaradi koronavirusa okrnjena, kar pa ni zadržalo domačinov, ki vsako leto v okviru Združenja borcev Tolmina, Kobarida in Bovca ter ob pomoči Lovskega društva Čezsoča izpeljejo spominski pohod.
Mitja Cuder

Kamnik:

Ob državnem prazniku, dnevu upora proti okupatorju, je 27. aprila tričlanska delegacija ZB NOB Kamnik položila venec pri kamniškem spomeniku revo-

lucije. Ob tej priložnosti, ko večje prireditve zaradi koronavirusne epidemije niso mogoče, smo 79. obletnico ustanovitve Osvobodilne fronte počastili s kratkim kulturnim programom.

27. aprila leta 1941 je bila v Ljubljani ustanovljena Protiimperialistična fronta, ki se je po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo 22. junija 1941 preimenovala v Osvobodilno fronto slovenskega naroda. Poleti 1941 so nastale prve partizanske enote. Po vsej Sloveniji se je začel oboroženi odpor, ki je sčasoma prerasel v narodnoosvobodilni boj. Tudi na kamniškem območju, v Volčjem Potoku, je bil ustanovljen Vojno-revolucionarni komite za kamniško partijsko okrožje z nalogo, da pripravi oboroženo vstajo.

Dušan Božičnik, predsednik ZB NOB Kamnik

Kočevje:

Na območju Zveze borcev Kočevje imamo 60 partizanskih spomenikov in obeležij, po osem jih imajo v OO ZB Kostel in Osilnica, šest pa v OO ZB Loški Potok. Letos v Kočevju načrtujemo nadaljnje obnavljanje spominskih obeležij, med drugim bomo obnovili spomenik osvoboditve in dokončali Park narodnih herojev, ki sta največja naložba. V programu imamo še več manjših

Partizanski grob kurirja Cvetka Lindiča v Spodnjem Logu

naložb, kot so Spominski park Trata (ureditev žive meje, košnja, popravilo razsvetljave, ureditev dostojne poti v park), Livold – spomenik v križišču (ureditev parka po izvedbi krožišča), Smuka – spominska plošča padlim borcem jurišnega bataljona 18. divizije (obnova napisa) in Stari Breg – spominska plošča OF (obnova napisa), Fara (na Žabjeku) – spomenik padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja (spomenik je bil odkrit 5. septembra 1965, celotna ureditev), Kuželj – spominska plošča (obnovitev napisa), Fara – spomenik na pokopališču (obnova groba), Plešce na Hrvaškem – spominska plošča z grobiščem (celotna obnova) in Novi Kot – spomenik padlim borcem in žrtvam fašizma (celotna obnova).

Pavel Majerle Kukin

Begunje na Gorenjskem:

Begunje na Gorenjskem so vsako leto 4. maja prizorišče spomske slovesnosti. Na ta pomladni dan pred 75 leti so osvobodjeni jetniki lahko stopili med cvetoče kovanje in se zazrli v nebo prihajajoče svobode. Žal je ta prostor postal tudi prerani grob številnih naših umorjenih domoljubov. Ljubili so domovino in se niti ob mučenju in za ceno življenja niso zlomili

pod nemškim terorjem s priokusom domačih izdajalcev. Malo je še tistih, ki so preživeli vojno morijo, veliko nas pa je za vse te grozote izvedelo prav iz pričevanj preživelih in s preučevanjem polpretekle zgodovine. Zavedamo se, da ti dogodki ne smejo v pozabo, moramo se jih spominjati in jih prenašati na mlade. Vedeti morajo, kako trnova in s krvjo tlakovana je bila pot do svobodne in samostojne domovine Slovenije.

Številni od nas smo se letos v mislih spominjali tega dogodka. Le ožji skupini je bilo dovoljeno, da je v imenu vseh nas, ki spoštujemo našo polpreteklo zgodovino, ob vihranju prapora položilo lovorjev venec k spomeniku, podpredsednik Združenja ZB za vrednote NOB Radovljica Drago Finžgar pa je imel kratek zahvalni nagovor.

Danijela Mandelj

Domžale:

Letošnje slovesnosti ob državnih praznikih niso bile množične in niso potekale glasno. Bile so spoštljive in posvečene premišljevanju o vlogi in pomenu dni, ki so usodno zaznamovali čas pred skoraj osmimi desetletji, saj so močno oblikovali povojno kulturno, gospodarsko, socialno in politično podobo na Slovenskem. V novejšem času so v navdih in zgled, a povzročajo tudi razhajanja in spore. Občinski odbor Združenja borcev za vrednote NOB Občine Domžale je ob spomeniku boja in dela v središču Domžal položil venec. Marija Majhenič, predsednica odbora, se je spomnila žrtev štiriletne vojne in se jim zahvalila za prispevek k osvoboditvi domovine.

Milena Majhenič je v imenu občinskega odbora ZZB NOV Domžale položila venec k spomeniku boja in dela.

Vence so k sosednjemu spomeniku padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja, ki stoji v središču Domžal, položili tudi predstavniki domžalskih krajevnih organizacij ZB, Vencija Perka, Slavka Šlandra in Simona Jenka. Borcem, aktivistom, izgnancem in ilegalcem so se ob prazniku poklonili Franci Gerbec, Manica Perdan, Nataša Belle in podžupan občine Domžale Marjan Ravnikar.

Spomnili so se, da so Domžale prvi udarec doživele 11. aprila 1941, ko so nemška letala uničila radijsko postajo v Domžalah. Naslednji dan so na domžalsko območje prišle manjše italijanske enote, a so jih že v drugi polovici aprila zamenjali nemški okupatorji in vzpostavili svojo oblast. Prvi klic upora je bil namenjen proti velesilam, ki so si želele podrediti svet. Drugi klic upora je bil usmerjen proti neenakosti, saj je kapital v gospodarsko manj razvitih državah iz ljudi ustvarjal sodobne sužnje. Tretji klic upora pa je bil obupen krik naroda, ki je bil obsojen na iztrebljenje, na uničenje, saj so se že maja 1941 začele prve izselitve zavednih Slovencev v Srbijo, slovenski jezik pa je bil ukinjen. Julija leta 1941 je bil ustanovljen Kamniški bataljon s štirimi četami, ki so delovale na območju med Trojanami in Šmarno goro ter Kamniškimi planinami in Savo. Upor je hitro prerasel v ljudsko in narodno vstajo, ki je oblikovala učinkovite partizanske enote, na terenu pa ilegalno ljudsko demokratično oblast. Ta oblast je vzpostavila vse nastavke, da je že maja 1945, v mesecu osvoboditve, svobodna domovina spet lahko začela delovati. Heroje vojne so zamenjali heroji dela.

Besedilo in fotografija: Igor Lipovšek

Komen:

2. februarja 2020 je v Dovcah pri Komnu v sodelovanju s KO ZB za vrednote NOB Komen, KO ZB za vrednote NOB Branik, KS Branik, Občino Komen, MO Nova Gorica, Društvom Komenski Kras 91, Društvom veteranov SEVER in ZVVS potekala tradicionalna spominska slovesnost v spomin na 76. obletnico napada Južnoprimorskega odreda na fašistično kolono. Slavnostni govornik je bil Samo Pahor, profesor zgodovine, borec za enakopravnost manjšine in slovenskega jezika v Trstu.

Napad na motorizirano nemško-italijansko kolono na cesti prav na kraju slovesnosti med Komnom in Branikom v Dovcah se je zgodil 2. februar-

ja 1944. leta. Partizanskemu odredu je poveljeval legendarni poveljnik in narodni heroj Anton Šibelja - Stjenka, namestnik komandanta Južnoprimorskega odreda. Več na povezavi <https://youtu.be/XsqOUHvQ0cY>
Vid Šibelja

Duplek:

Doživeli smo za april nenavadno sončne in tople dneve. Počastili smo praznični 27. april. Ob tem dogodku smo nekateri še posebno ponosni. Dan upora proti okupatorju je zadnja leta vse bolj zatajevan, vendar upam, da nikoli ne bo pozabljen.

Ob tem se spomnimo tudi junakov, ki so žrtvovali življenje za nas, ki smo danes živi in to spoštujemo kot kristjani svojega odrešenika. Spomnili smo se tistih, ki so pred več kot sedmimi desetletji delali prav tisto, kar je bilo strogo prepovedano in sankcionirano, celo za ceno življenj. Kljubovali smo lažnim ugotovitvam, zapisanim v občinskem glasilu, da v naši občini upora ni bilo, da so se prebivalci prav veselili okupacije in blaginje, ki jo je prinesla, in da so po zmagi nad fašizmom sodelovali v državljanski vojni, ki se je takrat začela.

Zbrali smo se drugače misleči, tisti, ki nam pomeni upor vrednoto, kot ilegalci so prišli praporščaki iz druge občine, razvili smo zastavo in ob obeležju, posvečenem žrtvam narodnoosvobodilnega boja, počastili praznik in žrtve. Na koncu smo za piko na i še okrasili in postavili simbolično majsko drevo in se ob koračnici poklonili naslednjemu prazniku, 1. maju.

Maks Kobal

Kočevje, Makoše, Preža:

Koronavirusna epidemija je močno zarezala tudi v delovanje članov ZB za vrednote NOB na Kočevskem. Ob 75. obletnici osvoboditve je bila načrtovana vrsta prireditev. Ker jih zaradi omejitev ni bilo mogoče izpeljati, so predstavniki ZB za vrednote NOB Kočevje opravili le počastitev dogodkov. Predsednik Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje Jože Oberstar, podpredsednik ZB Dušan Zamida in predsednik KO ZB Stara Cerkev Dušan Vidmar so konec marca položili venec v spomin na tragedijo borcev IX. brigade XVIII. divizije NOV in POJ v vasi Makoše.

Vas Makoše leži v podnožju Male gore in je pred drugo svetovno vojno štela pet hiš s 17 prebivalci. Štab XVIII. divizije je ukazal, da IX. brigada 23. in 24. marca 1944 blokira okupatorjevo postojanko v Ribnici in vzpostavi nadzor nad postojanko v Kočevju. Za 25. marec 1943 je bil načrtovan že č-

trti napad na postojanko v Ribnici, ki je bila grozeča nevarnost za Kočevski rog ter prehod med Dolenjsko in Notranjsko. Prišlo pa je do izdaje. Zjutraj 25. marca 1944 so močne okupatorjeve sile ob pomoči domobrancev obklopile hiše, v katerih so počivali borci. Napad je bil končan v vsega dvajsetih minutah. Ubityh je bilo 17 borcev, 16 jih je bilo ranjenih, 63 pa zajetih.

Predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Kočevje Jože Oberstar, podpredsednik ZB Dušan Zamida in poslanec v DZ Predrag Bakovič so položili venec v spomin na tragedijo na Preži pri Kočevski Reki. Italijanski vojaki so 27. aprila 1942 na Preži na grozovit način pobili 16 domačinov iz okoliških vasi in partizanov.

Župan občine Kočevje dr. Vladimir Prebilič, predsednik ZB za vrednote NOB Kočevje Jože Oberstar in predsednik KS Kočevje mesto Jože Corel so 4. maja položili venec pri Spomeniku svobode v Kočevju. Ta dan Krajevna skupnost Kočevje mesto v spomin na osvoboditev praznuje svoj krajevni praznik. Kočevje je bilo med drugo svetovno vojno eno od najbolj utrjenih oporišč na Slovenskem, posledično pa tudi eno najbolj poškodovanih mest med vojno. 1. maja leta 1945 je XV. divizija pregnala nemške enote z območja Kočevske Reke in začela se je pripravljati na napad na Kočevje. 3. maja je XV. divizija začela napad na Kočevje, XVIII. divizija je blokirala posadko v Ribnici. Med nočnim napadom pa se je nemška posadka, ki je branila Kočevje, umaknila proti severu. Kočevje je 4. maja zjutraj pozdravilo Gubčevo, Cankarjevo in XV. brigado kot osvoboditelje.

Matija Jerbič

Gornje Cerovo, Peternel:

Natanko po 76 letih smo letos zaradi koronavirusne epidemije v drugačni obliki počastili spomin na 22. maj 1944, najbolj tragični dan med narodnoosvobodilnim bojem v Brdih.

V Gornjem Cerovem so nemški okupatorji ustrelili deset talcev, med njimi sta bili dve noseči ženi. Ob spomeniku so se zbrali predstavniki vaše skupnosti in Mladinskega kluba Cerovo, člani KO ZB Kojsko s praporom, predstavnika Združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica in predstavnik OZVVS Brda. Položili so venec k spomeniku talcem.

V SLIKI IN BESEDI

Pri Peternelu so se srečali ob spomeniku na kraju zločina. Tam so namreč okupatorji v hišo zaprli 22 ljudi in jo nato zažgali. Ob prisotnosti častne straže Slovenske vojske je delegacija članov ZB in OZVVS Brda položila venec k spomeniku žrtvam. Sledili so glede na razmere in čas kratki nago-

vori predsednika KO ZB Dobrovo Žarka Kodermaca, predsednice Združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica Katjuše Žigon in domačinke Gabrijele Kodermac. Prisotni so bili praporščaki s praporom KO ZB Medana in Dobrovo ter BBO. Sledilo je kratko druženje z obljubo, da se srečajo julija v Kožbani na tradicionalnem dogodku v spomin na kožbansko predvolilno zborovanje leta 1944.

Besedilo: Milena Beguš, foto: Erika Koncut

Udin boršt:

Ob državnem prazniku dnevu, upora proti okupatorju, letos posvečenem spominu na 79. obletnico ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda, ki je slovenskemu narodu dejansko priborila svobodo in ga uvrstila na stran zmagovite protihitlerjevske koalicije, žal država ni pripravila osrednje slovesnosti. Sta pa zato KOBZV NOB Kokrica in Svet KS Kokrica v dogovoru z ZB NOB Kranj zaradi zaustavljenih organizacijskih priprav in odpovedi 27. pohoda spomina in prijateljstva – Udin boršt 2020 v skladu z vladnimi ukrepi proti pandemiji koronavirusa pripravila manjšo spominsko slovesnost.

Tako sta v prazničnem dopoldnevu dve delegaciji ločeno krenili do zatrepja doline Želin (Kapnik), kjer je na stičišču meja občin Naklo, Tržič in Mestne občine Kranj umeščeno spominsko obeležje NOB. To obeležje spominja na čas, ko je bilo na tem območju sedanjega krajinskega parka Udin boršt zbirališče, bivališče in izhodišče za partizanske akcije.

Pred začetkom spominske slovesnosti je delegacija v sestavi Anton Kavčič (praporščak KOBZV NOB Kokrica), Domen Hvala (predsednik Sveta KS Kokrica), Brane Virant (podpredsednik ZB NOB Kranj, podpredsednik KOBZV NOB Kokrica in vodja odbora Škofja Loka v PVD Sever Gorenjska) položila venec k spominskemu obeležju ter se tako poklonila spominu na vse padle borce proti okupatorju.

Osrednji govor je imel predsednik KOBZV NOB Kokrica Vladimir Todorovič. Med drugim je poudaril pomen ohranjanja vrednot narodnoosvobodilnega boja v času, ko nacifašizem po Evropi spet dviga svojo glavo, in prenosa zgodovinskega spomina in jasne vizije na mlajše generacije. Prav tako se je dotaknil tudi žal vse uspešnejših poskusov rehabilitacije in opravičevanja medvojne kolaboracije z okupatorji, potvarjanja zgodovinskih dejstev ter s tem tudi poskusov razvrednotenja vrednot narodnoosvobodilnega boja. V pozdravnem nagovoru je predsednik Sveta KS Kokrica Domen Hvala poudaril pomen krajinskega parka Udin boršt kot zibelke partizanstva na Gorenjskem in njegovo današnjo rekreativno in ekološko vlogo. V kulturnem delu programa sta kot recitatorja nastopila Brane Virant in Damjan Renko.

Besedilo in foto: Damjan Renko

Planina Sleme:

V počastitev praznika občine Tolmin (25. maj) Planinsko društvo Tolmin vsako leto pripravi pohod na planino Sleme pod Rdečim robom k spomeniku, ki je posvečen padlim borcem Gregorčičeve brigade v spopadih z Nemci avgusta leta 1944. Letošnji pohod 31. maja je bil že 44. po vrsti. Udeležilo se ga je približno sto pohodnikov iz Primorske, od Ankarana do Kanala in Idrije, ter domačih planinskih društev iz Posočja.

Ob spomeniku so pripravili krajši kulturni program, v katerem so nastopili amaterski pevci in recitatorji, ki se udeležujejo pohoda. Zbrane je nagovoril Vojko Hobič, predsednik KO ZB Kobarid, in spomnil na tragične dogodke pred 76 leti. »Elitne nemške enote – Kraški lovci – posebej izurjene za bojevanje v visokogorju, so enoto napadle 20. avgusta 1944 ob štirih zjutraj. Zraven so bili tudi pripadniki turkmenske divizije, Tolminci so jim rekli

Mongolci, pa domobranci in italijanski vojaki v službi pri Nemcih. Nekaj več kakor 1500 dobro oboroženih mož je s podporo topov in minometov prodiralo iz Pologa preko grebena Vodil in Mrzlega vrha, iz vasi Krn in preko grebena Krna in Peskov. Mislili so, da bodo zajeli Idrijsko-tolminski odred, naleteli pa so na Gregorčičevo brigado, ki se je pripravljala na odhod v Benečijo. Na vršacih so se partizani počutili dovolj varne. Vodstvo brigade pa je naredilo veliko napako, ko sta enoto za dva dni zapustila poveljnik Franc Uršič - Joško in komisar Franc Črnugelj - Zorko, ki sta odšla v Lepeno. Ko so nemške enote napadle prvi dan, niso imele večjega uspeha. Ko so po borcih udarile z minometi, pa so jih prisilile k postopnemu umiku na planino Sleme in pod Rdeči rob. Te grebene pa so že zasedali nemški Kraški lovci. Polovici Gregorčičeve brigade se je, še preden so se Nemci utrdili, uspelo umakniti proti Krnskemu jezeru, druga polovica s približno 150 borci pa je ostala v nemilosti v nemškem obroču. Ocena je, da je padlo okrog 60 borcev, ranjenih pa jih je bilo od 30 do 40. Pod streli sta padla tudi namestnik poveljnika brigade in namestnik komisarja.»

Hobič je še dodal, da je bil takrat sovražnik znan. Bil je viden, in če nisi ti ubežal krogli, je tvoja ubila nasprotnika. Danes pa zremo v novega sovražnika, koronavirus, s to razliko, da je ta neviden in neznan. Človeštvu vsak dan po vsej zemeljski obli odnaša na stotine in tisoče življenj. Gregorčičev raj pa nas bo vedno vabil iz doline med vršace Krnskega pogorja, kjer so tako v prvi kot v drugi svetovni vojni krvaveli vojaki.

V. H., foto: Rok Uršič

Grosuplje:

Na območju KO ZB NOB Krka nas tri spominske plošče spominjajo na dogajanje februarja leta 1943. Tako so sredi februarja domačini izdali skupino štirih aktivistov Osvobodilne fronte, ki so se zadrževali v gozdu med Korinjem in Hočevjem. Skupina belogardističnih plačancev jih je zajela in po mučenju predala Italijanom. Ti so borce obsodili na smrt in jih 22. februarja 1943 ustrelili.

Na vrtu v bližini šole na Korinju so ustrelili Vladimirja Ožbalta. Leta 1941 se je kot učitelj takoj vključil v narodnoosvobodilno gibanje in kot aktivist Osvobodilne fronte zaoral ledino na Korinju. Šolske prostore in svojo skromno shrambo je dal povsem na voljo partizanom grosupeljske četice, ko so se od 15. do 17. novembra 1941 zadrževali na Korinju. Spomladi leta 1942, z razmahom osvobodilnega boja, je postal član Okrožnega odbora OF Stična - Struge s partizanskim imenom Koren. Na mestu nekdanje šole na Korinju stoji zdaj nov večnamenski gasilski dom. Pred letošnjo obletnico smrti Vladimirja Ožbalta so člani KO ZB Krka na oporni zid pred novim domom znova pritrdili obnovljeno spominsko ploščo.

Na zunanji strani zidu pokopališča na Krki pa so sovražniki ustrelili Henrika Pajka in Antona Zajca. Henrik Pajk je po končani osnovni šoli ostal doma na kmetiji. Deloval je v pevskega zboru in gasilski godbi, v kateri je bil njen kapelnik vse do okupacije dežele. Takoj se je povezal z organizatorji narodnoosvobodilnega gibanja na Krki. 25. novembra 1941 so ga Italijani aretirali in odpeljali v Ljubljano, kjer so ga obsodili na šest mesecev zapo-

ra. Kazen je prestajal v Trstu. Po vrnitvi domov je postal politični aktivist Osvobodilne fronte.

Anton Zajc je bil pred vojno rudar v Belgiji. Malo pred vojno se je vrnil domov na Krko. Po razpadu stare Jugoslavije je kot terenec organizirano delal za narodnoosvobodilni boj vse do usodnega februarskega dne 1943. V sadovnjaku pod rojstno hišo v Znojilah pri Krki so ustrelili Jožeta Zupanca. Leta 1941 je bil med prvimi organizatorji Osvobodilne fronte v svojem kraju in okolici. V prvih dneh junija 1942 se je kot zaščitnik udeležil znane muljavske bitke, bojev enot II. grupe odredov z Italijani, in se izkazal kot pogumen borec. Zato so ga sovražniki po zajetju v opomin družini in sovaščanom ustrelili na domačem vrtu.

Franc Štibernik

Oklo:

Na Kramarjevi in Baleževi kmetiji na Oklem se je v februarskih dneh leta 1944 zadrževalo več kot sto partizanov Kamniško-zasavskega odreda. Zjutraj 24. februarja so jih po izdaji presenetili nemški okupatorji in njihovi domači sodelavci.

Borci so se pognali iz hiš in hlevov. Na snegu je po bitki obležalo 72 ožganih, prestreljenih, krvavih in izmaličenih teles predanih Slovencev. Za nekatere je bil to prvi in zadnji ognjeni krst. Posledice poraza in skoraj popolno uničenje Kamniško-zasavske čete so bile v vojaškem in političnem pogledu izredno hude in so nasilno pretrgale zelo ugoden razvoj in krepitev narodnoosvobodilnega boja na tem strateško in politično izredno po-

membnem območju. Združenje borcev za vrednote NOB občine Domžale in Krajevna organizacija ZB Ihan sta 29. februarja 2020 pripravila spominsko slovesnost pri spomeniku padlim 72 borcem Kamniško-zasavskega odreda na Oklu nad Ihanom. V bogatem kulturnem programu so sodelovali Moški pevski zbor Radomlje, Otroški pevski zbor in recitatorji Osnovne šole Ihan ter pevka Nataša Loborec Perovšek. Za slovesno, dostojanstveno in spoštljivo počastitev spomina na padle so poskrbeli praporščaki, častna enota Območnega združenja slovenskih častnikov Domžale, zastavonoše, veterani osamosvojitvene vojne in Spominska revirska četa.

Udeležence spomina na okelsko tragedijo je pozdravila Marija Majhenič, predsednica združenja borcev za vrednote NOB občine Domžale. Slavnostni govornik je bil zgodovinar dr. Martin Premk. Poudaril je pomen narodnoosvobodilnega gibanja in njegovo vključenost v zavezniško koalicijo. Sprehobil se je skozi mejnike druge svetovne vojne in mednje umestil partizanski boj z razvojem, padci in uspehi. Naštel je najpomembnejše lastnosti partizanskega boja in oblikovanja ljudske oblasti. Dotaknil se je tudi vprašanja sprave, ki je lahko sprememba odnosa med ljudmi, ne pa med političnimi strankami in ideološkimi skupinami.

Po slavnostnem govoru sta venec k spomeniku položili delegaciji domžalske občine in ihanske krajevne skupnosti, ki so juo predstavljali Marija Majhenič, Srečo Kržan in Branko Sojer, ter Željko Savič in Primož Zupančič v imenu dolske občine.

Besedilo in fotografija: Igor Lipovšek

Okroglo pri Naklem:

Poročali smo, da mineva 78 let od herojske tragedije na Okroglem, kjer se je med 21. in 22. aprilom 1942 trinajst partizanov herojsko bojevalo proti

številčno močnejšemu sovražniku. V gozdu na Okroglem pri Naklem blizu roba pečine, ki pada proti Savi, od leta 1955 stoji spomenik dvanajstim padlim in v Dragi ustreljenim partizanom II. bataljona Kokrškega odreda. Tokrat objavljamo še fotografijo s spominske slovesnosti.

Greta Fister Stamlak

Podsreda:

Vsako leto v Podsredi ob krajevnem prazniku, ki je 18. februarja, pripravijo spominsko slovesnost ob tamkajšnji kostnici na trgu, kjer se spominjo krutih dejanj vojne in poboja Druge čete Kozjanskega bataljona. Letošnje slovesnosti so se udeležili številni, ki jim spomin na ta del zgodovine veliko pomeni.

Druge svetovna vojna v vsej svoji krutosti ni prizanesla niti prebivalcem Kozjanskega in Podsrede. Ti so v opomin in spomin počastili tragične dogodke tistega dne, ko so na širšem območju padli borci Srečeve čete, ki jih je surovo usmrtila nemška vojska. Razlog, da je do tega dejanja prišlo, pa je bila izdaja, gnusno dejanje vohunke, ki se ji je ob nepazljivosti uspelo vtihotapiti v tabor in pozneje njegovo lokacijo izdati nemškemu okupatorju. Da je dogodek pri kostnici v Podsredi vsako leto primerno zaznamovan, poskrbijo tudi osnovnošolci kozjanske šole, ki so tudi tokrat pripravili kulturni program, v katerem ni manjkalo recitacij, pesmi in glasbe, uvod v spominsko slovesnost pa so šolarji obogatili s slovensko himno. Zbranim je besede dobrodošlice namenila tudi županja občine Kozje, Milenca Krajnc, ki je de-

jala, da svoboda ni samoumevna. Za svobodo se mora sleherni izmed nas potruditi v vsakodnevnih dejanjih in biti zanje tudi odgovoren.

Kljub dežju, ki se je na turoben torkov dan ponujal skozi oblake, pa je bilo v zraku čutiti ogromno mero spoštovanja do vseh tistih, ki so se jim poklonili številni zbrani. Spoštovanje do padlih je v svojem govoru izkazal tudi osrednji govornik na slovesnosti, Tone Babič, pisec besedil in aforizmov iz Bistrice ob Sotli. Dejal je, da je vojno in njeno dogajanje spoznal iz besed svojih dveh pokojnih stricov, ki sta ga vzela pod svojo okrilje kot mladega fanta, ko je ostal brez očeta. Prav ta dva strica sta mu iz prve roke orisala in opisala svoje vojne grozote in mu predstavila grozote takratnega časa. Svoje pripovedovanje spoznavanja, kaj pomeni biti borec, partizan, je Babič sklenil z naslednjimi besedami: »Partizanščina je v svoji pozitivni plati čudovita zgodba, veselje, ko ga počaka zaljubljeno žalostno dekle ob vrnitvi svojega junaka iz zmagovitega boja, kar je primerljivo z zmago starega Kristusa. In ob pesmih, ki so ob tem nastale, kot omenjena iz časov španske državljanske vojne, lahko ta duh s polno radostjo podoživljamo ter občudujemo ustvarjalnost in genialnost vseh v partizanščino vključenih ljudi.« Druženje zbranih se je nadaljevalo v domu krajanov, kjer so tradicionalno pogostili prav vse, ki so se prišli pokloniti padlim borcem Druge čete Kozjanskega bataljona.

Jernej Šulc

»Preko knjige o Jasenovcu postala znanca«

Če bi mi kdo pred 30 leti rekel, da bom »moral« kdaj pisati o tem, da hoče v letu Gospodovem 2020 neki očitno ne preveč razgledani glasbeni promotor v mojem rojstnem Mariboru, mestu, ki je štiri leta nacistične okupacije ječalo pod esesovskim škornjem in v hrepenenju po svobodi v boju zanjo dalo več narodnih herojev in herojnj, organizirati koncert hrvaškega pop zvezdnika, ki v eni od svojih »domoljubnih« pesmih slavi ustaška klavca, kot sta zloglasni komandant koncentracijskega taborišča Jasenovac Vekoslav Maks Luburić in komandant zloglasne ustaške Crne legije Jure Francetić, in ki z nasladi prepeva o v hercegovski Čapljini poklanih Srbi, ki so plavali po Neretvi, bi mu rekel, da je kronan idiot. Dobesedno.

Kar nekaj majev, ko so se od Maribora skozi Dravsko dolino proti Pliberku valili avtobusi hrvaških in bosanskih registracij, okrašeni s slikami Anteja Pavelića in drugih »ustaških dužnosnika Nezavisne države Hrvatske«, sem razmišljal o tej zgodbi. Vedno sem jo potlačil z mislijo, naj pustimo to našo nesrečno preteklost na miru in se raje zazremo v prihodnost. Če že zaradi drugega ne, pa zaradi naših otrok, generacij, ki so rojene v samostojni Sloveniji in ki z drugo svetovno vojno nimajo ničesar skupnega.

Hodil sem v drugi ali tretji razred osnovne šole, ko je oče v Gradisu za neko jubilejno nagrado dobil

knjigo dr. Nikole Nikolića Jasenovac, taborišče smrti. Knjigo je prva začela brati mama, a jo je po nekaj prelistanih straneh vsa zgrožena odložila in mi zabičala, da mi na kraj pameti ne pade, da bi jo kdaj vzel v roke. Jasno, ob prvi priliki, ko sta z očetom odšla na neki družinski obisk, sem knjigo vzel v roke in jo začel brati. Takrat sem se prvič srečal s krvavo zgodovino še bolj krvavega režima tako imenovane NDH, ki so jo njeni prebivalci porogljivo poimenovali tudi »nezakonsko Hitlerjevo dete«. Tisto, kar je najbolj udarilo v oči, niti ni bila sama zgodba, ampak brutalne, krvave fotografije ustaških pokolov Srbov, Romov, Slovencev, hrvaških komunistov in protifašistov in vseh drugih, ki jih je krvoločni ustaški režim zatiral.

Tiste, ki bodo ob prebiranju tega besedila začeli kričati, da gre za navadno komunistično propagando, umirjam s predstavitev avtorja knjige, ki mu v življenju ni bilo ravno prizaneseno, saj je zaradi svojega svobodoljubja izkusil dve največji taboriščni golgoti na jugoslovanskih tleh: Jasenovac in Goli otok. Dr. Nikola Nikolić je bil ugleden predvojni zagrebški zdravnik srbskega rodu, ki je bil v Jasenovcu zaprt med letoma 1942 in 1943, bil pa je upravnik taboriščne bolnišnice. Ustaši so se krčevito upirali njegovi zamenjavi za pri partizanih ujetega nemškega generala, saj je bil priča največjim ustaškim zloči-

nom, predvsem poleti leta 1942, ko so po nemški ofenzivi na Kožari v taborišče pripeljali in okrutno pobili več kot 10.000 prebivalcev podkožarskih vasi. Šele odločna intervencija nemškega vojaškega zastopnika v Zagrebu, generala Edmunda Glaiseja von Horstenaua, pri poglavniku dr. Anteju Paveliću je vodstvo ustaškega taborišča prisilila k njegovi zamenjavi.

Dr. Nikolić je bil med drugim priča tudi brutalnemu pokolu sedmih slovenskih duhovnikov: Franca Groblerja, Franca Kača, Janeza Kodriča, Franca Orešnika, patra Anzelma Polaka, Janeza Rančigaja in Jakoba Sema, ki ga je v knjigi podrobno opisal, kot tudi kalvariji edinega preživelega slovenskega duhovnika s Štajerskega, Antona Rantaše iz župnije Sv. Marjeta pri Pesnici.

V slovenskem prevodu Nikolićeve knjige je Založba Borec poskrbela tudi za predstavitev številnih slovenskih žrtev ustaškega režima v Jasenovcu. Poleg že omenjenih slovenskih duhovnikov in nekaterih drugih žrtev mi je v spominu ostala fotografija mladega fanta, ki je na sliki očitno malce preplašeno strmel v objektiv fotoaparata. Vojko Pahernik iz Vuhreda. Kot sin že takrat izredno naprednega, danes pa svetovno znanega gozdarskega strokovnjaka, inženirja Franja Pahernika, je Vojko v času »endehazije« v Zagrebu študiral gozdarstvo, ko so ga ustaši zaradi simpatizira-

nja z osvobodilnim gibanjem zaprli in ga po večdnem mučenju na ustaški policiji v aprilu leta 1945 brutalno umorili.

Naše komunalno podjetje iz Radelj ob Dravi skrbi za pokopališče v Vuhredu, kjer je grobnica rodbine Pahernik in kjer so na nagrobni plošči navedeni tudi Vojkovo ime ter letnici njegovega rojstva in smrti: 1921–1945. Ne vem, ali so tukaj pokopani tudi njegovi posmrtni ostanki, čeprav močno dvomim. Ob različnih priložnostih, ko me pot zanese na vuhreško pokopališče, se ustavim ob njegovem grobu in mu prižgem svečo. Preko knjige, o kateri sem govoril na začetku tega eseja, sva postala znanca. On mene sicer ne pozna, poznam pa jaz njega. Zdravnik in človekoljub dr. Nikola Nikolić naju je na neki način seznanil in združil. In ob opazovanju konvojev sem se večkrat vprašal: moj bog, kako se zdaj počutijo Vojkovi sorodniki, ko gledajo to parado neoustaštva? Ali kdo v Radljah ob Dravi sploh še ve za krvavo usodo golobradega mladeniča, ki je tako okrutno končal v enem od najbolj zloglasnih koncentracijskih taborišč v okupirani Evropi, ob katerega zločinah se je še Nemcem obračal železnic? Niti ena ulica v Radljah ali v Vuhredu ni poimenovana po njem, vsaj ne da bi jaz vedel za to.

Knjiga dr. Nikolića me je seveda spodbudila k nadaljnjemu preučevanju zgodovine NDH. Spoznal sem, da gre za najbolj neprav-

vešen, krvav in sadistično izprijen kvizlinški režim na tleh okupirane Evrope. Zato vsako opravičevanje in relativiziranje tega režima in njegovih krvavih rabot lahko izvajajo samo neuravnovešeni ljudje, ki nimajo niti grama človeškega dostojanstva, kaj šele čuta za sočloveka. Eden izmed njih je glede na besedila svojih hitov očitno tudi Marko Perković - Thompson. Zato človek, ki prepeva:

»Jasenovac i Gradiška Stara,
to je kuća Maksovih mesara.
Kroz Imotski kamioni žure,
voze crnce Francetića Jure.
U Čapljini, klaonica bila,
puno Srba Neretva nosila.
Oj Neretvo teci niza stranu,
nosi Srbe plavome Jadranu.
Ko je moga zamisliti lani,
da će Božić slaviti partizani.
Tko je reka, jeba li ga čača,
da se Crna legija ne vraća.
Gospe sinjska ako si u stanju,
uzmi Stipu, a vrati nam Franju.
Oj Račane jeba ti pas mater,
i onome tko je glasa za te.
Sjajna zvijezdo iznad Metkovića,
pozdravi nam Antu Pavelića,«

v mojem Mariboru nikoli ne more in tudi ne bo koncertriral, pa tudi če bi prepeval samo o pomladi in ptičkih, ki se ženijo. Če ne zaradi drugega, zaradi fanta iz Vuhreda, Vojka Pahernika, in našega someščana, narodnega heroja Maksa Durjave. Oba je namreč ubil krvoločni ustaški režim, ki ga slavi hrvaška pop ikona.

Gregor Ficko

Pokrijte domače potrebe po elektriki

Investirajte v sončno elektrarno na ključ in si zagotovite takojšnji prihranek pri elektriki.

 SONČNI PLUS

Več informacij o ponudbi najdete na:

- spletni strani **www.energijaplus.si** (zavihek Ostala ponudba),
- vseh **prodajnih mestih** Energije plus,
- elektronski pošti **info@energijaplus.si**,
- **QR kodi**.

KULTURA – Poezija Karla Destovnika Kajuha (1922–1944)

Spoj literature z glasbo

... bil je poet v svojih pesmih. To je v dobršni meri vplivalo na to, da je njegova literarna umetnost doživela vse do dandanes okoli sto uglasbitev; vse do najnovejših refleksij v popevkah, popu, rocku, songih ... Dandanes predstavlja nedvoumen spoj literature z glasbo.

Dr. Franc Križnar

Po prvi svetovni vojni so se slovenske glasbene izvajalske možnosti širile in izboljševale, kakovost poustvarjanja je rasla. Večal se je tudi skladateljski krog, zato so bili rezultati njegovega dela vedno izdatnejši. Slovensko glasbo (pred 1941) sta obvladovala oba glavna modernista, Marij Kogoj (1892–1956) in Slavko Osterc (1895–1941). Prvi, Kogoj, je že leta 1914 v zadnji številki *Novih akordov z mešanim zborom Trenotek* (bes. J. Murn Aleksandrov) posejal seme glasbenega ekspresionizma in s tem tudi modernizem na Slovenskem, a je kmalu po krstni izvedbi svoje opere Črne maske (1924–27), 7. maja 1929, težko duševno zbolel in tako za seboj ni pustil nobene »šole«. Na zavdanja vredni razvojni stopnji reprodukcijske glasbene možnosti pa so bili tudi obe *Operi z baletoma* (v Ljubljani in Mariboru), glasbeno šolstvo z razvejanimi šolami *Glasbene matice* vse do ljubljanske *Glasbene akademije*, *Ljubljanska filharmonija* in *Radijski simfonični orkester* s takratnim šefom dirigentom Dragom Mariom Šijancem, glasbeni revijalni tisk in drugo.

K. D. Kajuh

Kajuh v partizanski uniformi, 1943-44

Pisal je pesmi z narodnoosvobodilno tematiko. Pripravil je svojo zbirko *Markacije* (nenatisnjena). Avgusta leta 1943 je odšel v partizane in padel kot vodja kulturniške skupine 14. divizije. V zbirki *Pesmi* (1943) je povezoval odločenost za osvobodilni boj (*Moja pesem*) z globoko lirčno izpovedjo, zlasti v pesmih, posvečenih materi (*Materi padlega partizana*, *Kje si, mati*) in dekletu (*Bosa pojdiva*, *dekle*, *obsorej*, *Samo en cvet*, *en češnjev cvet*). Padel je v Šentvidu pri Zavodnju (Šoštanj)

snitvo) ali besedna umetnost v verzih izhaja iz (stare) grške in rimske dobe. Ker je bila do 18. stoletja skoraj vsa besedna umetnost le verzne oblike, se je tudi izraz poezije enačil s književnostjo nasploh; z novimi literarnimi oblikami in zvrstmi pa je dobila pomen vezane besede, znotraj te pa poezija lirike. V splošni rabi se je oboje pogosto enačilo. Iz Kajuheve poetične socialne lirike, ki se je v književnosti pojavila prej kakor v glasbeni umetnosti, so najbolj pogosti pa tudi vredni številni Kajuhoovi naslovi.

Od Slovencev so objavljeni in posneti (note in glasbo) samospievi E. Adamiča, M. Bravničarja, Z. Cigliča, M. Kogoj, G. A. Kreka, A. Lajovica, M. Lipovška, S. Osterca, K. Pahorja, J. Pavčiča, S. Premrla, J. Ravnika, R. Savina, P. Šivica, L. M. Škerjanca, D. Švare in V. Ukmar-

Med vojno je Karel Destovnik - Kajuh vodil svojo kulturniško skupino, imenovano Kajuhoва skupina. Bila je sestavni del Propagandne skupine XIV. divizije.

ja; med njimi sta dva samospieva na Kajuhoovo pežijo (*Ne bo me strlo in Kje si mati*), ki sta ju uglasbila K. Pahor in M. Bravničar. To je vse v slovenskem jeziku in bolj ali manj že poznamo tako iz slovenskih izdaj kakor tudi posnetkov. Tu pa je še citat, ki ni rodil ne (hrvaškega) prevoda Kajuheve poezije, kaj šele morebitne glasbe nanje: »[...] Pravi jo, da te imajo ljudje radi in bi bili veseli. Menda celo razmišljajo, da bi jih nekaj prevedli [...]«

Namesto zaključka

Kar lepo število slovenskih (in tujih) skladateljev je skomponiralo več kot sto del na Kajuhoovo poezijo. Med njimi najdemo največ »klasikov« izza časov druge svetovne vojne in tik po njej. Med njimi je največ *moških zborov* (14), *samospevov* (38) in drugih del za različne (vokalno-instrumentalne) zasedbe (31). Poleg skladateljev, glasbenih poetov te epopeje (B. Adamič, F. Bernard, R. Gobec, M. Kozina, J. Kuhar, S. Marolt Špik, R. Simoniti, P. Šivic, F. Šturm, U. Vrabec idr.), so tu še predstavniki današnje starejše, srednje in mlajše – najmlajše generacije: D. Božič, M. Gabrielčič, T. Habe, L. Lebič, A. Misson idr. pa vse tja do dandanes novodobno komponirane, predvsem pa izvajane glasbe na Kajuhoovo poezijo (A. Barbič/T. Zupančič, J. Golob/E. Glavnik, J. Mrzel, I. Kocen, M. Krajnc, L. Leško/D. Žgur, M. Pečovnik/Pidži in drugi).

Avtor tega članka pripravlja v izdaji in založništvu *Knjižnice Velenje* v letu 2022, ko bo minila stota obletnica Kajuhevega rojstva, umetniško in znanstveno monografijo z delovnim naslovom *Uglasbena poezija K. D. Kajuha (1922–1944)*.

ZGODOVINA PRAZNIKA

1. maj na Idrijskem

Dan pred 1. majem, ki ga letos nismo zaznamovali z večernim prižiganjem kresov, smo pogledali v zgodovino praznika na Slovenskem in v Idriji. Sredi 19. stoletja se je tudi na Slovenskem začel pospešen proces industrializacije, ki je bil značilen še za naslednja desetletja do začetka 20. stoletja. Delavstvo se je v posameznih industrijskih in rudarskih središčih nenehno krepilo. Skromne plače, dolg delovni čas, slabe delovne razmere, materialno stanje pod robom preživetja in neurejena socialna zavarovanja so delavcem in njihovim družinam prinašali splošno pomanjkanje, lakoto in visoko umrljivost.

Za glavni mejnik v razvoju delavskega gibanja v Idriji lahko šteje mo 1. september 1895, ko je v časopisu Delavec izšel članek Razmere idrijskih rudarjev, ki je pomenil začetek socialdemokratskega gibanja. S socialdemokratskim in socialističnim delavskim gibanjem je

Martin Likar se je leta 1969 spominjal: »Proslava se je začela ob peti uri zjutraj, ko je skupina desetih godbenikov z budnico odkorakala skozi mesto. Godba je bila rudniška, zato kot celota ni smela igrati. Igrali so samo člani oziroma simpatizerji socialdemokratske stranke. Uprava rudnika je rudarjem zagrozila, da bo vsak, ki ga ta dan ne bo na delo, oglobljen z eno krono in odpovedjo službe. Kljub grožnjam tistega dne ni prišlo na delo vsaj 200 rudarjev. Ob devetih dopoldne je bil na Mestnem trgu shod, ki se ga je udeležil tudi okrajni glavar iz Logatca, vendar ne iz solidarnosti, temveč da bi poslušal, ali bodo govniki preveč kritizirali državo oz. oblast. Popoldansko slavlje se je začelo s skupnim sprevodom, rdečo zastavo na čelu in godbo, do Renkovca, kjer se jim je pridružila kolona iz Spodnje Idrije. V povorki je bilo kakih sto udeležencev. Skupaj so nato odšli do kmeta Kobala, kjer

Praznovanje prvega maja na Jelčnem Vrhu leta 1900

tesno povezan 1. maj, praznik dela. Leta 1890 so ga prvič praznovali, v letih prepovedi skrivoma, sicer pa z velikimi manifestacijami, veličastnimi shodi, kulturnimi in športnimi prireditvami. V Idriji se je slovesnim in množičnim rudarskim manifestacijam ob praznovanju godov rudarskih zavetnikov sv. Ahaca in sv. Barbare leta 1899 pridružilo še praznovanje prvega maja.

so se zabavali do sedme ure zvečer, ko so se vrnili v mesto. Dogodek in druženje sta potekala na dokaj visoki ravni, saj so se udeleženci zavedali njune pomembnosti.« (povzeto po Darko Viler, Praznovanje prvega maja v Idriji. *Živel 1. maj! Živel praznik dela! Praznik dela med rudarji in železarji na Slovenskem*, 2017, katalog razstave.)

Vir: Mestni muzej Idrija

RAZSTAVA – Zadnje leto življenja Josipa Broza Tita

»Tekma je bila odpovedana«

Do 28. junija 2020 bo v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije odprta občasna razstava o zadnjem letu življenja Josipa Broza - Tita s pričevanji zaposlenih v UKC Ljubljana in hranjenimi predmeti Muzeja novejšje zgodovine Slovenije.

V nedeljo, 4. maja 1980, je slovenski politični vrh prejel vnaprej dogovorjeno skrivno geslo »Tekma je bila odpovedana«, s katerim so bili obveščeni, da je v ljubljanskem Kliničnem centru umrl predsednik Socialistične federativne republike Jugoslavije Josip Broz - Tito.

Že v prvih mesecih leta 1980 so jugoslovanski mediji na veliko poročali o zdravstvenih težavah dolgoletnega predsednika Josipa Broza - Tita. Sprejem osemindesetletnika na zdravljenje v Ljubljano sta budno spremljali tako domača kot tuja javnost. Predsednik je bil hospitaliziran v Kliničnem centru v Ljubljani, eni najmodernejših zdravstvenih ustanov v državi, kjer so 4. maja 1980 tudi razglasili njegovo smrt.

Kaj se je dogajalo v zadnjih mesecih življenja predsednika? Kako je potekalo zdravljenje v ljubljanskem

Kliničnem centru in kako se njegovega bivanja spominjajo takratni uslužbenci?

V Muzeju novejšje zgodovine Slovenije smo pripravili razstavo o zadnjem življenjskem obdobju Josipa Broza - Tita, med mitom junaka druge svetovne vojne in podobo starca, ki je ob najboljši zdravstveni oskrbi v državi bil svojo zadnjo bitko.

Razstavo sestavlja bogato fotografsko gradivo iz muzejske Fototeke in gradivo drugih ustanov, ki sestavlja zgodbo zadnjih dni med Ljubljano in Beogradom. Prikazani so tudi (ne)znani drobci iz življenja zadnjega voditelja Jugoslavije, ki je čez dobrih deset let dokončno razpadla v mednarodnih vojaških spopadih.

Med drugim je na ogled hranjeno gradivo iz zbirke Muzeja novejšje zgodovine Slovenije, na primer delovna uniforma medicinske sestre, ki je v času zdravljenja negovala Tita, in znački, ki so jih nosili najuglednejši udeleženci pogrebne slovesnosti. Posebno mesto na razstavi je namenjeno predstavitvi in zgodbi posmrtnih maske Josipa Broza - Tita.

Vir: MNZS

Kulturniška skupina septembra 1943 odhaja z mitinga. V prvi vrsti (od leve proti desni): Marta Paulin - Brina, Janez Lavrič (harmonikar) in Vera Hreščak. Za njimi: Janez Weiss - Belač in Sveto Marolt - Špik. Zadaj: Jože Lampret, Kostja in Karel Destovnik - Kajuh (čisto zadaj, prvi z desne). Foto: Jože Petek, Knjižnica Velenje.

V takih in teh okvirih je nastajala in se gibala Kajuhoва že predvojna, kaj šele medvojna poetika. Ta je že sama po sebi zaradi oblik in vsebine kar klicala k uglasbitvam. Čeprav se je socialna lirika v literaturi pojavila leta 1931 in trajala še po koncu druge svetovne vojne, je imelo to v glasbi in z rojstvom so-crealizma pet let pozneje (1936) kar precej skupnega. To vsekakor velja za našega literarnega asa, pesnika Karla Destovnika (ilegalno ime Kajuh - Kanjuh). Rodil se je 13. decembra 1922 v Šoštanju. Gimnazijo je obiskoval v Celju, vendar so ga izključili zaradi sodelovanja pri širjenju komunističnih idej. Šolanje je nadaljeval v Mariboru, pesmi pa je že kot dijak objavljajl v *Mladem Prekmurcu*, *Srednješolcu*, *Novem Srednješolcu*, *Mladi Sloveniji*, *Slovenskem poročevalcu*, *Slovenski mladini* in drugje. Med drugo svetovno vojno je leta 1941 prišel v Ljubljano.

22. februarja 1944, star komaj 22 let. Med vojno je Karel Destovnik - Kajuh vodil svojo kulturniško skupino, imenovano *Kajuhoва skupina*. Bila je sestavni del *Propagandne skupine XIV. divizije*. Izoblikovana je bila jeseni leta 1943 (tik pred italijansko kapitulacijo ali po njej, okoli 8. septembra 1943). Poleg vodje, pesnika Kajuha, so jo sestavljali gledališki igralci, plesalka Marta Paulin Brina, harmonikar Janez Lavrič, skladatelj in dirigent Sveto Marolt Špik in drugi. Številni *mitingi* so pripomogli tudi k popularizaciji tako poezije (literature) kakor tudi glasbe, največkrat kar obeh skupaj, združenih v odpetih in odigranih pesmih.

Pri vpogledu v Kajuhoove pesniški opus smo najprej pozorni na njegovo metriko in ritem. Poetika je tisti del Kajuhevega pesniškega opusa, ki je že ob samem začetku in pozneje izzvala tudi številna skladateljska glasbeniška dela. Tudi poezija (pe-

MESTNA OBČINA
VELENJE

VELENJE

najlepše urejeno
večje slovensko mesto 2019

Obiščite nas!

IMELI SMO LJUDI

**Marjan
Justin Grosar**
1927–2020

Zapustil nas je borec NOB, vojaški vojni invalid, človek z veliko začelnico, eden od dveh še živečih, ki so leta 1945 dočakali svobodo v bolnišnici Franja, in istočasno ranjenec z najdaljšim stažem v tej bolnici. Rodil se je na Rafutu pri Gorici. V osnovno šolo je hodil v Gorico.

17-letnega so Nemci mobilizirali, prisiljen je bil služiti v njihovih enotah pri varovanju objektov. Kmalu je pobegnil in se pridružil borcem Kosovelove brigade. Doživel je vojne trenutke, prehodil je Primorsko in del Gorenjske, med ofenzivo na Trnovem je bil težko ranjen. Zdravil se je v partizanski bolnici Pavla in zatem v Franji, bili sta mu drugi dom. Rad se je spominjal dr. Franje: »Za veliko noč nam je prinesla vsakemu eno cigareto. Bila je drava, iz aromatičnega tobaka, ploščata. Tobak nam je lajšal bolečine in lakoto.« Rad je omenil pot po osvoboditvi in vračanje domov. Vozili so jih s tovornjakom, na Prevali pod Sveto goro so zagledali Gorico in domači kraj, od veselja so jokali.

Po vojni in dokončanem študiju je opravljal delo matičarja v Apačah, doma v Šempetru in Piranu. Vodil je oddelek za gospodarstvo v Šempetru in stanovanjski sklad v Novi Gorici. Bil je sekretar podjetja Stanovanjski servis, pozneje podjetja A plus A, in to vse do upokojitve. Profesionalno je deloval v Združenju vojnih invalidov v Kopru in Postojni. Na Primorskem je bilo 4800 vojnih invalidov. Tudi po odhodu v pokoj ni zapustil invalidov in je svojo energijo vložil v urejanje njihovih pravic, še posebno ko je bilo treba zagovarjati, utemeljevati in zahtevati njihove pravice na sodišču. Bil je med ustanovitelji Društva vojnih invalidov Severne Primorske, med glavnimi pobudniki postavitve obeležij za služnim partizanskim zdravnikom – Ciccarelliju, Gali in Dergancu – v parku Bolnišnice dr. Franca Derganca v Šempetru pri Gorici. Dokler mu je zdravje omogočalo, se je udeleževal vsakoletnih srečanj zdravstvenega osebja in ranjencev na Hudem polju in v Mrzli Rupi. Za delo je prejel plaketo Zveze vojnih invalidov Slovenije in najvišja priznanja Društva vojnih invalidov Severne Primorske.

Marjan je bil odkrit in direkten, vedno je na glas povedal, kar mu je ležalo na duši. Prizadeval si je za spravo v samostojni Sloveniji in ga je vnovčena razklanost Slovencev močno motila. Trdil je, da spremijanje zgodovine ni moralno načelo Evrope.

Bil je humana osebnost, pameten, razgledan, do potankosti je poznal zgodovino prve in druge svetovne

vojne. Njegova modrost ga je spremljala do zadnjega trenutka pred smrtjo, ko je skozi okno opazoval sončen majski dan in dejal: »Že dolgo nismo imeli tako lepe pomladi. Žal je moja zadnja bitka izgubljena.« Prav je imel, vendar njegova vojna je dobljena. Vsem svojim je prenesel bogastvo izkušenj, znanja, kulture, strpnosti in širine obzorij duha.

Pavel Gentilini Komel

Alojz Bizjak
1926–2020

Alojz se je rodil 23. septembra 1926 v številni kmečki družini v vasi Cesta pri Vipavskem Križu. Osnovno šolo je obiskoval v Vipavskem Križu, pet razredov klasične gimnazije pa je dokončal v Gorici. Kmalu po razpadu Italije se je že kot sedemnajstletni fant vključil v narodnoosvobodilno gibanje. Najprej je deloval kot tajnik Krajevnega odbora OF, pozneje pa je vodil KNOO in bil hkrati tudi tajnik Okrajne gospodarske komisije. Jeseni leta 1943 je Narodnoosvobodilni svet za Primorsko na pobudo Franceta Bevka sprejel sklep, da je treba čim prej obnoviti slovensko šolstvo in ustanavljati partizanske šole. Alojz Bizjak se je takoj odzval temu pozivu in med prvimi ustanovil partizansko šolo v Dobravljah. V njej je tudi poučeval vse do jeseni leta 1944, ko je odšel v ilegalo in nadaljeval delo v Okrožni gospodarski komisiji.

Po osvoboditvi se je znova vključil v učiteljske vrste. Po opravlje-

nem učiteljskem tečaju v Ravnah pri Pivki je bil nameščen kot učitelj v osnovni šoli v Marezigah, od 1. februarja leta 1947 pa je poučeval na Ostrožnem Brdu v Brkinih. Leta 1959 je zapustil učiteljsko delo. Zaposlil se je v trgovskem podjetju Bor, zatem pa bil tri mandate direktor Rižanskega vodovoda.

Ko je bila leta 1981 v Ajdovščini ustanovljena Skupnost partizanskih učiteljev Primorske (SPUP), se je tovarš Bizjak takoj vključil v njeno delo. Dragocen sad njihovega delovanja je publikacija Čas, ki živi. Alojz Bizjak, ki je SPUP tudi predsedoval, je večkrat zelo jasno poudaril, da se slovensko šolstvo na Tržaškem ni obnovilo šele po vojni, ampak so slovenske partizanske šole tudi v zamejstvu, na Tržaškem Krasu, delovale že leta 1943.

Na njegovo pobudo so postavili več spominskih obeležij padlim partizanskim učiteljem in pomembnim dogodkom iz časa NOB. Tako so v Stomažu pri Ajdovščini ob 60. obletnici začetkov partizanskega šolstva in ob velikem prizadevanju predsednika Bizjaka odkrili spominsko ploščo. S tem so partizanski učitelji potrdili in ovekovečili, da je

Stomaž rojstni kraj partizanskega šolstva na Primorskem. Spominska obeležja so bila postavljena tudi v Dolenji Trebuši v spomin na prvi učiteljski tečaj leta 1944, v Gabrjah na Vipavskem, na Pregarjah v Brkinih in v Višnjeviku v Brdih v spomin na okrožno učiteljsko konferenco. Pred leti so tolminski partizanski učitelji odkrili spominsko ploščo zverinsko umorjeni partizanski učiteljici Katarini Rutar iz Čadrga. Na srečanju na Škofijah pri Kopru pa je Skupnost partizanskih učiteljev Primorske ob velikem prizadevanju tovariša Bizjaka uresničila dolgoletno željo vseh članov – odkrili so spominsko ploščo pred tamkajšnjo osnovno šolo.

Leta 2005 je predsednik Republike Slovenije dr. Janez Drnovšek odlikoval SPUP z zlatim častnim znakom svobode Republike Slovenije.

ZB Koper

Tone Kapus
1944–2020

Konec aprila se je poslovil Tone Kapus, dolgoletni član Prostovoljnega gasilskega društva Kamna Gorica in Združenja za vrednote NOB Radovljica.

Rodil se je 13. januarja 1944 očetu Lovru in materi Mariji na skromni domačiji v družini sedmih otrok, in to v jeku strelav, ko so partizani napadli nemško orožarsko postajo v Kamni Gorici. Oče je bil žebjar, sicer veteran prve svetovne vojne.

Osnovno šolo je Tone obiskoval takrat še v Kamni Gorici, kovinarsko šolo pa v Štorah. Kot štipendist tovarne Plamen Kropa je postal strojni tehnik, ob delu pa je doštudiral in postal varnostni inženir. Želja po napredku in znanju ga je vodila še v druga delovna okolja: v Sukno Zapuže, Savo Kranj, na Občino Radovljica, na koncu je deloval kot samostojni podjetnik s področja požarne varnosti.

V življenju je počel marsikaj. V mladih letih se je ukvarjal z atletiko v športnem društvu TVD Partizan Kamna Gorica.

Vojaški rok je Tone služil v Bileci, kje se je izšolal za rezervnega vojaškega starešino. Prav iz te šole je nemara odnesel več kakor drugi, izostril je čut za strategijo in taktiko. Postal je komandant bataljona v

rezervni sestavi, tako imenovanega partizanskega bataljona na Bohinjski Beli.

V prostovoljno gasilsko društvo se je vpisal, da bi po svoji izobrazbi kot višji gasilski častnik organizacijske smeri in požarne varnosti pomagal društvu zagotoviti vso potrebno dokumentacijo za delovanje. Izdelal je tudi obsežno gradivo o požarni ogroženosti Kamne Gorice.

Tone je bil dejaven tudi na družbenopolitičnem področju. Bil je pred-

sednik Zveze socialistične mladine Radovljica, pozneje tudi SZDL in nazadnje predsednik Združenja za vrednote NOB Radovljica, en mandat pa krajevnega odbora NOB Dobrava - Kamna Gorica. Ogromno prostovoljnega dela je vgradil v delo na terenu, še zlasti so bili zahtevni projekti kot koncert pevskega zbora Pinka Tomažiča in Kombinat ali pa združen pohod veteranskih organizacij na Triglav.

Ko so se razmere v nekdanji državi Jugoslaviji razvnele do vrelišča, se je takoj orientiral. Kot član štaba Teritorialne obrambe se je prostovoljno javil, in kot je rekel, je dal svoje telo na voljo. Kot strateg je takrat razmišljal, kako preprečiti morebiten desant nekdanje jugoslovanske vojske na letališče v Lescah. Bil je tudi član Zveze veteranov vojne za Slovenijo, član Zveze slovenskih častnikov in član društva Večno mladih fantov. Vsega, kar je počel, ni mogoče opisati.

Jože Skalar

**Jožef
Kašca - Strojc**
1923–2020

V dopoldnevu zadnje sobote v marcu je domače in naše združenje tiho zapustil naš dolgoletni član Jožef Kašca - Strojc iz Soče pri Bovcu. Žalostno slovo od poslednjega borca v naši dolini je bilo v teh razmerah opravljeno z dostojno poslovitvijo 3. aprila na domačem pokopališču v vasi Soča.

Kljub omejitvam je v spremstvu njegovih domačih zavihral bor-

čevski prapor in ob pozdravnem strelu zadonel še odmev lovskega roga. Jožef je bil namreč najstarejši član Lovske družine Soča in zelo priljubljen v tej družini. Od mladih nog je gojil ljubezen do narave in divjadi. Delo v gozdarstvu mu je dalo še večji navdih.

Rodil se je 12. novembra leta 1923 v dolini Lepene kot najstarejši od treh otrok. V otroških letih je pod prisilo obiskoval italijansko šolo. Dneve so mu grenila zlobna dejanja okupatorjevih učiteljev. Tiho in trpeče jih je sprejemal, v njem pa sta se vse bolj prebujala narodna zavest in vse večji odpor proti okupatorju. Z vso vnemo se je upiral. Samozavestno je kljuboval fašističnemu terorju, hkrati pa iskal pot, ki bi ga popeljala k partizanom. To mu je končno uspelo že pred kapitulacijo Italije. Kot prekaljeni mladenič se je s svojo odločnostjo in močno vztrajnostjo izkazal kot zelo dober borec. Postal je mitraljezec in med sotovariši je bil zelo priljubljen.

Bojeval se je v enoti Briško-beneškega odreda in pozneje v Gregorčičevi brigadi. Sledile so težke preizkušnje in krvave bitke. Večkrat se je soočil v boju s sovražnikom, kjer

je padlo ogromno njegovih sotovarišev. Le s pogumom in kančkom sreče je skozi ognjene boje dočakal svobodo.

Po vojni je postal član ZB in zvesto čuval to vrednoto do svoje pozne jeseni življenja. Dolgo je bil predsednik KO ZB Soča - Trenta. V ponos mu je bil domači prapor Zveze borcev. Samozavestno ga je dolga leta razvijal na vseh obeležjih, proslavah ter borčevskih srečanjih na Bovškem. Za vse te zasluge, ki so se z vztrajnostjo vrstile že od partizanstva, je bil spoštljivo nagrajen z visokim borčevskim priznanjem. S svojo življenjsko tovarišico Pavlo, ki je bila prav tako članica ZB, je ustvaril družino. Rodili sta se hčeri Milena in Slavica. Ob očetovih naukih sta sprejeli in hkrati tudi ohranili vrednote NOB, ki jih zvesto gradita v čistem duhu spoštovanja in zavesti do svobodne domovine. Pravo zadovoljstvo pa mu je bil v zadnjih letih vnuk Peter. Prevzel je in nadgrajeval dolgoletni trud graditve turističnega kampa, ponosno pa tudi nadaljuje članstvo ZB v KO Soča - Trenta.

Mitja Cuder

Miloš Poljanšek
1923–2020

Miloš se je rodil leta 1923 v družini zavednih Slovencev v Brežicah. Že mladih je deloval v Sokolu. Na velikonočni teden leta 1941 so v mesto prišli prvi tuji vojaki. Kulturbundovske družine so z nasmehom pozdravljale prišleke. Slišala se je nemška govorica in pojavile so se prve rdeče zastave s kljukastim križem.

Ni še minil teden, ko so v mesto prišli gestapovci v črnih uniformah. Po seznamih, ki so jim jih predali domači, z nacistično propagando zasvojeni Nemci in nemškutarji, so začeli prazniti mesto. Prvo noč so izgnali frančiškane, naslednje dni pa so iz hiš pobrali zavedne slovenske gospodarje in jih odpeljali v krške zapore. Potem se je začel izgon celotnih družin, tudi Poljanškove, v novonastalo državo NDH. Poljanškovi so pristali v skromnem zatočišču v bližnjem Samoboru. Kmalu je padla odločitev, sedli so na vlak in se prek Karlovca in Metlike s ponarejenimi domovinskimi dokumenti odpravili v nastajajočo

ljubljsko pokrajino, ki jo je zasedla italijanska fašistična soldateska. Pod streho jih je vzel katehet, očetov dobri prijatelj iz Ljubljane. Že poleti so se Poljanškovi povezali z drugimi begunci in izgnanci ter se vključili v odporniško Osvobodilno fronto. Miloš in brat Bojan sta se zaposlila pri zidarjih, da sta zaslužila za preživetje družine. Italijanski okupatorji so v šolah takoj uvedli fašistični pozdrav, mladinsko fašistično organizacijo GIL in

pouk italijanskega jezika. Na jesen so ob demonstraciji zaprli več ljubljanskih srednjih šol. Ko se je partizanski odpor na pomlad leta 1942 razplamtel, so mladi, organizirani po šolah in na terenu, po stenah hiš pisali parole, trosili propagandne lističe, zbirali prepotrebno blago za partizane.

V začetku maja 1943 je sošolka med grobim zaslíšanjem izdala Miloševo ime. Miloš se je znašel v fašističnih zaporih. Pred vojaškim sodiščem je bil obsojen na pet let zopora in po obsodbi odpeljan v koprške zapore. Ob kapitulaciji Italije sta oče in brat Bojan odšla v partizane, Miloša pa so s tovornim vlakom odpeljali v takratni tretji rajh. Po nekaj dneh vožnje se je znašel v koncentracijskem taborišču Neuengamme pri Hamburgu. Tam je postal interniranec številka J-23432. Imel je srečo, preživel je koncentracijsko taborišče in se vrnil domov.

Po vojni je bil Miloš zaposlen v državni službi. Uspelo mu je nadaljevati študij in končal je slavistiko. Nekaj časa je bil novinar na Radiu Ljubljana, profesor slovenščine na brežiški gimnaziji, gimnazijski ravnatelj, poslanec, republiški sekretar za kulturo (minister) in predsednik Prosvedno-kulturnega zbora.

Vse življenje je bil zaljubljen v leposlovje, pa v svoj vinograd s hramom pri Sv. Barbari na Piršenbregu nedaleč od Brežic, ki so mu vse življenje ostale v zavesti kot prvi in najljubši dom. Tam je večkrat sodeloval pri kulturnih dogodkih in postal tudi njihov častni občan. V mladosti je bil zaljubljen v slovenske gore, bil je alpinist in nekaj časa hokejist. Bil je zavzet član ZZB NOB Slovenije, med drugim tudi predsednik komisije za internirance in izgnance ter druge žrtve vojnega nasilja. Ustvaril si je trdno družino z ženo Mičo, učiteljico telovadbe, in otrokoma Tadejo in Dejanom.

Bojana Žokalj Jesih

Avguščina Lukač 1925–2020

V ožjem družinskem krogu v spremstvu praporščaka naše Krajevne organizacije ZB Šmartno ob Paki smo se 28. aprila na domačem pokopališču poslovili od spoštovane članice Avguščine Lukač, ki nas je zapustila v 95. letu starosti.

Rodila se je v Cerovcu pod Bočem, kjer je svoje otroštvo preživljala v številni družini. Že pri sedmih letih je izgubila mamo in kot dvanajstletna deklica je že znala kuhati in skrbeti za svoji mlajši sestrí. Sanje dekleta v najlepših letih, ki je v zavetju mogočnega Boča sanjalo o poklicu frizerke, je surovo prekinil nemški okupator, ko je pred 79 leti vdrl preko meja naše domovine. Hrepenenje po svobodi je Avguščino kmalu pripeljalo v vrste legendarne 14. divizije. Kot njena borka, bolničarka in sekretarka SKOJA-a Šercerjeve brigade je po dolgem in počez prehodila celotno Štajersko in Koroško ter pogumno skupaj s soborci delila vse preizkušnje narodnoosvobodilnega boja. Na to je bila vedno zelo ponosna.

Po vojni je spoznala moža Franca, s katerim sta ustvarila družino in se iz Poljčan preselila v Celje. Zaposlena je bila v Gozdnem gospodarstvu in na zavodu za zaposlovanje, kjer je z velikim veseljem delala z mladimi in za mlade. Kitajski pregovor pravi, da moški znajo narediti ta-

bor, ženske pa znajo narediti dom. V njenem svetu je imel dom osrednjo vlogo, varen in tople dom, ki sta ga zgradila z možem za njuno srečno družino. S svojo neverjetno

energijo je združevala vse domače pod eno streho, pod katero se je nastanila pristna toplina. Vsi so bili v njeni hiši vedno dobrodošli. Njeno nenehno in radoživo veselje do življenja je bilo pravi dokaz resnične modrosti, lastne le ljudem, ki sprejmejo življenje takšno, kakršno je.

Pogovori z njo so razkrivali njeno svobodomiselnost, zanimanje za politiko in dogajanje po svetu. Njena vera v človeka in poštenje sta bila vedno na prvem mestu. Neizmerno je ljubila naravo, in dokler je zmogla, sta bila njen vrt in vinograd vzorno urejena. Kot udeleženka narodnoosvobodilnega boja je bila pokojna Avguščina vnetá privrženka ohranjanja spominov na vrednote tega obdobja. Rada se je udeleževala številnih spominskih slovesnosti. Ostajamo ji globoko hvaležni za njen prispevek k delovanju naše krajevne organizacije.

Jože Aristovnik, predsednik KO ZB Šmartno ob Paki

Marjan Vodnik 1938–2020

Dan po svojem 82. rojstnem dnevu je zastalo srce našemu prijatelju, sosedu, sodelavcu in tovarišu Marjanu Vodniku z Vodovodne ceste v Domžalah.

Njegovo življenjsko pot so v mladosti hudo zaznamovale težke družinske in osebne preizkušnje. Komaj triletnega Marjana je nemški okupator 23. maja 1941 skupaj z očetom, mamo in sestro Mili-

co izgnal iz Vodice nad Ljubljano v Smederevsko Palanko v Srbijo. Oče je bil šolski upravitelj, Nemci pa so v prvem valu ponemčevanja že konec maja 1941 udarili najprej po slovenskih izobražencih – učiteljih in duhovnikih. Vodnikova družina se je sicer 24. oktobra 1941 vrnila, toda ne v Vodice, temveč v Sneberje k očetovima bratoma, ki sta jamčila, da bosta preživljala tudi njihovo družino. Toda strica Lojze in

Josip sta že zgodaj začela delati za Osvobodilno fronto in odšla v partizane, zato je očeta Ignaca italijanski okupator 1. julija 1942 aretirjal in odpeljal v koncentracijsko taborišče Monigo v Italiji, od koder se je vrnil 28. februarja 1943. Mama Antonija je morala ta čas sama brez pomoči kogar koli skrbeti za tri majhne otroke.

Marjan je še ne kot sedemletnik začel jeseni leta 1944 leta obiskovati osnovno šolo v takratnem kraju Devica Marija v Polju. Vodnikova družina se je 9. maja 1945 vrnila v popolnoma izropano šolsko stanovanje v Vodicih, bili so brez vsake postelje, krožnika in obleke. Marjan ni nikoli pozabil, da je – čeprav učiteljev sin in pregnanec – moral pozimi hoditi v šolo v kratkih hlačah in maminih dolgih hlačnih nogavicah.

Oče Ignac je bil pozneje prestavljen v podružnično šolo na Rovi pri Radomljah, potem pa je bil ustanovitelj šole s prilagojenim programom za otroke s posebnimi potrebami na Homcu. Marjan se je potem izšolal za elektromehnika, delal je v Iskri Avtomatiki v Ljubljani, ob delu končal tekstilno delovodsko šolo in nekaj let v Filcu v Mengšu kot nabavnik, dokler ni v začetku osemdesetih let prevzel vodenja strokovne službe domžalskih krajevnih skupnosti in tudi vseh drugih krajevnih skupnosti v občini Domžale. Sredi osemdesetih let je postal tudi član takratnega izvršnega sveta skupščine občine Domžale, odgovoren za krajevne skupnosti.

Tako je Marjan zadnjih 40 let nenehno skrbel za razvoj Domžal in še posebej za delo krajevne in občinske organizacije Zveze borcev, v katero je bil že leta 1981 sprejet kot izgnanec. Delo Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Vencija Perka je vodil enajst let in sprejel 42 novih članov. Leta 2007 pa je bil razvit prapor KO ZB Vencija Perka. Zadnjih 25 let je Marjan potrpežljivo prenašal različne zdravstvene težave in bolezni. Njegovi najbližji in tudi sodelavci in prijatelji smo ga občudovali, s kakšno voljo in brez tarnanja je vsa ta leta preživel vedno dobre volje in bil je pripravljen prisluhniti vsakomur. Ostal je pokončen, eden tistih, ki se za nobeno ceno niso pripravljali odreči svojim vrednotam in prepričanjem. Žena Majda, sin Robi in hči Saša z vnukinjo Sonjo in vnukom Christianom so bili njegova največja opora in veselje do zadnjega. Marjan ostaja v našem spominu.

Franci Gerbec

Jožefa Bradaškja - Pina 1919–2019

Od lanskega dneva upora proti okupatorju je minilo že leto dni. Takrat smo se za vedno poslovili od najstarejše članice organizacije zveze borcev za ohranitev vrednot NOB Soča Trenta v občini Bovec, tovarišice Pine Bradaškja. Ni ji bilo dano dočakati častitljivih 100 let. Njeno zdravje se je v tej visoki starosti popolnoma skrhalo prav pred pragom velikega trenutka

Rodila se je 12. oktobra leta 1919 v vasi Trenta. Pod fašističnim terorjem je obiskovala šolo v Trenti. Pod strogim režimom fašistične diktature se je naučila italijanščine, kar ji je bilo v prid v njenih mla-

dostnih letih. Vse znanje je uporabila pri služenju v Rimu. Tam so jo sprejeli kot pomočnico za nego v bolnišnici. Pozneje je pridobila izkušnje in se priučila za bolničarko.

Po razpadu fašistične Italije se je v družbi sestre poskušala vrniti domov v rojstno Trento. Zaradi okupacije pod nacizmom sta se izogibali glavnih poti, da ju ne bi prestregli sovražniki. Naleteli pa sta na patroljo partizanov. Pina je bila zelo zgovorna in povedala je resnico. Zraven se je pohvalila, da je delala v bolnici. Partizani so ju brez obotavljanja odvedli v štab. Od tam so jih odpeljali v partizansko bolnico pod Rdeči rob. Pina je vse do konca vojne opravljala medicinsko delo. Pripomogla je k zdravljenju ranjencev, za kar so ji bili zelo hvaležni.

Po osvoboditvi je nadaljevala delo medicinske sestre in se usposobila za porodniško babico. Kmalu se je poročila in rodila dva sina. Mož je bil prav tako partizan v poveljniškem štabu. Po vojni je opravil visoko vojaško šolo. V pokoj je šel kot major. Skupaj sta se preselila na

možev dom v kraju Soča. Ostala je živahna in hkrati priljubljena med sovaščani. Vselej jim je z nasveti priskočila na pomoč. Zato si ji pravili, da je kot mati Tereza. V srcu ji je prevladovalo veselje. Vedno je oboževala prijetno družbo. Srečna je bila med svojimi vnuki in prav tako med prijatelji. Navduševala jih je s hudomušnostjo in hkrati z zgodbami iz svojega življenja. Med temi se je rada spominjala mladostnih dni ter doživetij med vojno. Takrat so si ji na rahlo orosile oči. Poslednje slovo je bilo med močnim nalivom, kar pa ni zadržalo številnega spremstva prijateljev in znancev na njeni zadnji poti. Izrazili smo ji spoštovanje ob toplih poslovilnih besedah, ki so oznanjale zadnje slovo partizanske bolničarke, domače matere Tereze.

Mitja Cuder

V SPOMIN

Sto let od rojstva Bogdana Osolnika

16. maja je minilo leto, odkar nas je zapustil Bogdan Osolnik, ki bi 13. maja 2020 dopolnil sto let.

Rodil se je leta 1920 v Borovnici, otroštvo in mladost pa je preživel v Kočevju in Novem mestu. V Ljubljani je študiral pravo, a ga je zajela druga svetovna vojna, ki je določila njegovo življenjsko pot. Iz njegovega bogatega, ustvarjalnega, dinamičnega življenja v Sloveniji, Jugoslaviji in po svetu (Nemčija, Rusija, OZN, UNESCO, parlamentarni stiki) so razvidne pomembne humanistične idejne usmeritve, ki

so ga vodile na različnih področjih družbenega življenja. V desetletjih političnega in javnega delovanja je v skupščini Republike Slovenije in FNRJ/SFRJugoslavije, v diplomaciji ter na področju kulture in komunikacij zapustil pečat sposobnega, izobraženega in razgledanega intelektualca, iskrenega domoljuba in svetovljana. V zgodovini Slovencev bo ostal zapisan kot partizan, delovni predsednik Zbora odposlancev slovenskega naroda v Kočevju leta 1943, član vrhovnega plenuma Osvobodilne fronte, politik in diplomat. Kot diplomat s prirojenim občutkom za pravo mero v medčloveških odnosih je v zelo občutljivih obdobjih deloval v razdeljeni Nemčiji in Moskvi, kjer je sodeloval tudi pri vnovični vzpostavitvi diplomatskih odnosov SFRJ in Sovjetske zveze v času po smrti Stalina.

Bil je izvoljeni poslanec slovenske in jugoslovanske skupščine, nosilec številnih delovnih dolžnosti in visokih funkcij, spoštovan sodelovnik, strokovnjak in predavatelj ter je v obdobju po drugi svetovni vojni deloval na področjih kulture, izobraževanja, javnega mnenja, informiranja (med številnimi različnimi dolžnostmi kaže tu omeniti delo časopisnega in radijskega novinarja; bil je slovenski minister za kulturo, zvezni minister za prosveto in kulturo, zvezni minister za informiranje ...). Bil je poznavalec mednarodnega prava, mednarodnih odnosov in komuniciranja. Bil je sodnik Ustavnega sodišča Republike Slovenije in član svetovno znane MacBridove komisije (Mednarodne komisije za proučevanje komunikacijskih problemov), ki je za OZN v devetdesetih letih prejšnjega stoletja pripravila odmevno poročilo Unesca »Mnogo glasov, en svet«

(poročilo poudarja pomen zmanjševanja neenakosti med državami na področju javnega informiranja).

Kot humanist je zavzeto podpiral pobude za mirno reševanje sporov. Bil je dolgoletni jugoslovanski član Mednarodne interparlamentarne Lige za mir. Napisal je več knjig, med njimi Z ljubeznijsko skozi surovi čas in Korenine slovenske državnosti.

Za svoje zasluge za razvoj Dolenjske je bil razglašen za častnega meščana Novega mesta, Kočevja in Trebnjega. Prejel je tudi številna visoka domača in tuja odlikovanja. V vojnem času je spoznal svojo življenjsko sopotnico Maro Rupena, s katero sta se poročila novembra 1943. Rodili so se jima štirje otroci, ki vsak na svojem področju nadaljujejo njuno humano in človekoljubno pot.

Vera Klopčič

NAGRADNA KRIŽANKA

Rešitve križanke pošljite
do 15. julija 2020

Trem izžrebanim reševalcem
bomo podarili knjigo.

SVOBODNA
BESEDA

Izžrebani reševalci križanke iz
55. številke časopisa Svobodna beseda

1. Alojz Klobučar
- Vaška cesta 72, 8323 Uršna sela
2. Andrej Drnovšek
- Okrogarjeva 1, 1410 Zagorje ob Savi
3. Branko Deurić
- Pivška 3, 6230 Postojna

Rešitve križanke:
SPOČITOST, KALORIFER, ARAM, SAVA, VT,
POKRET, ETIKETA, RA, ŠVEDSKA, ZR, VRAN,
ČRTALO, KANAANCI, ITA, OSLON, KRASTA,
NIŽAVEC, SLOJ, EG, KLASEK, IKONA, IČA, AJ,
FN, MAG, NANA, VALAIS, OLJENJE, ČKALJA,
ZAPLET, NT, EAST ANGLIA, ILIN, KRT, ALOST,
JAKA.

Geslo: PARTIZANSKA TISKARNA SLOVENIJA

Geslo križanke napišite na
dopisnico in jo pošljite na naslov:
ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva
ulica 6, 1000 Ljubljana,
s pripisom »nagrada križanka«,
do 15. julija 2020.

Ime in priimek:

Naslov:

Geslo 56. številke SB:

Jože Pirjevec

PARTIZANI

SVOBODNA BESEDA	FURNIR (IZ ČRK: TOLPA)	PREKRIVA- NJE KO- VINSKIH PREDME- TOV	GESLO 1	TRAVNAT SVET NA KONCU NJIVE	REKA V SEVERNI SIBIRIJI (IZ ČRK: AKRA)	OLIMPIJ- SKE IGRE	VČRTAVA- NJE	NASPROT- JE KATIONA	POGON DIVJADI	SLOVENSKI PISATELJ FRANC MEŠKO	ANTON TROST
ŽENSKA, KI KAJ OBJOKUJE											
LASTNOST PROZAIČ- NEGA											
SLOVENSKI AR- HEOLOG (RAJKO: NI ROŽAR)						MORSKA OBALA					METRIČNI POUDAREK
DRAMA IVA BREŠANA (IZ: ARENA)						TINE OREL TRZLJAJ			VSEVOLOD IVANOV OPONAŠA- NJE MIŠJE- GA GLASU		
ČRKA ZA ROČNO STAVLJE- NJE					ANTON (LJUBK.) DEL LJUB- LJANE						
RAFKO IRGOLIČ				OŽE, KONOP				NASAD OB HIŠI BIBLIJSKI KAPITAN ARKE			
GOSPOD V SLOVAN- SKIH DEŽELAH; TUDI GR. BOG PASTIRJEV				MEDVED (SLABŠ.)							
GESLO 2										MAJHEN KNEDELJ, CMOČEK	DANSKA IGRALKA NIELSEN
NAŠ DIRIGENT HUBAD											
SVOBODNA BESEDA	ŠOLSKA DEJAV- NOST	POMOČNIK	ZATEM- NJENA LUNA	SANJAR, SANJAVEC OTOK V KAROLINI POHNPEI			OTROŠKI IZRAZ, ZA NOČ				
PENEČE VINO IZ ŠAMPANJE						TRPEŽNA, GROBA BOMBAŽNA TKANINA, DZINS					
						SICILSKI OGNJENIK					
ODLOMI- TEV				ADAMOVA IZBRANKA ŠKRIL, SKRILA		ELFI EDER OKLICANJE		INTERNET (KRAJŠE) FRANC. IGRALEC DELON			
POKRA- JINA V SEVERNI JUŽNI AMERIKI				EROSOV SPREMLJE VALEC ROČ, DRŽAJ			VRSTA ŽITA				
SAJENJE				LAHEN UDAREC S PRSTI BISTVO, BIVANJE		KAREL NATEK NAŠA PESNICA (MAJDA)		TAJ.V.-AM. REŽISER (ANG) GLAVNI ŠTEVNIK			GRŠKA MATI BOGOV
TONE TOMSIČ		PTIČJI IZRASTEK ZORAN PREDIN			OKORNEŽ, NERODEN ČLOVEK ANTON VADNAL				LOJZE ROZMAN ROMAN INGARDEN		
PREBI- VALCI VUZENICE							SVET Z IZVIRI				
VAS NA KO- PRSKEM S PLEZALNO STENO				RJAVKA- STO-BELA PTICA PEVKA			ENKA				

UTRINKI – 4. avgust 2020 ob 18. uri

Odkritje doprsnega
kipa Janezu Stanovniku

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije obvešča
vso zainteresirano javnost, da bo slovesno odkritje
doprsnega kipa letos preminulemu nekdanjemu in
dolgoletnemu predsedniku ZZB NOB Slovenije tovarišu
Janezu Stanovniku, ob obletnici njegovega rojstnega dne, v
torek, 4. avgusta 2020, ob 18. uri Ljubljani na Kongresnem
trgu. Odkritje doprsnega kipa pri grobnici narodnih herojev
bo sledilo po slovesnosti.
Javnost in vsa združenja bomo o podrobnostih dogodka
obvestili z okrožnico.
Že danes pa vas vabimo, da si rezervirate čas in se udeležite
slovesnosti.

Vljudno vabljeni!

Avtor doprsnega kipa, akademski kipar Metod Frlic (osebni arhiv).

